

**T. C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSİ ANABİLİM DALI**

**MUDAREBENİN FİNANSAL TEKNOLOJİLERDE VE
KATILIM BANKALARINDAKİ YERİ VE KULLANIMI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Sidy Amadou DIALLO

**Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Afşin SANCAR**

**İSTANBUL
2024**

T. C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSİ ANABİLİM DALI

**MUDAREBENİN FİNANSAL TEKNOLOJİLERDE
VE KATILIM BANKALARINDAKİ YERİ VE
KULLANIMI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Sidy Amadou DIALLO

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Afşin SANCAR

**İSTANBUL
2024**

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İslam Ekonomisi ve Finansı Anabilim Dalı'nda 201121YL02 numaralı Sidy Amadou DIALLO'nun hazırladığı “*Mudarebenin Finansal Teknolojilerde Ve Katılım Bankalarındaki Yeri Ve Kullanımı*” konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 16/12/2024 günü (14:00 - 16:00) saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Afşin SANCAR Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Abdullah ŞAHİN
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih KAZANCI
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Sidy Amadou DIALLO

19/12/2024

ÖZ

İktisat bilimi, kıt kaynakların dağıtımı ile ilgili yöntemler geliştirmektedir. Günümüz ekonomi bilimi, kaynakların kıt olduğunu iddia etmekte fakat bu iddianın tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir. İslam ekonomisi perspektifi ile bakıldığında, Allah'ın dünyada kısıtlı olsa da insanlara yetecek kadar kaynak sağladığı ve bu kaynakların düzgün bir şekilde kullanılması durumunda birçok ekonomik sıkıntının ortadan kalkacağı belirtilmektedir. Konvansiyonel ekonomi kısıtlı kaynakları kullanırken bireysel kazancı merkeze alırken İslam ekonomisi toplumsal kalkınmayı hedefler. Konvansiyonel finans sistemi kazancı maksimize ederken faizi ana enstrüman olarak belirlemiştir, bu da borçluları zor durumda bırakabilmektedir. İslam dini ise faizli borcu yasaklamıştır. İslami finans ise kendi paradigması doğrultusunda kapital ihtiyacını giderirken ortaklığa dayalıdır ve mudarebe veya müşareke gibi enstrümanları kullanır. Günümüzde katılım bankaları bazı ortaklık faaliyetleri yapsalar da genelde kredi vermeye odaklanmaktadır. Bu da İslam ekonomisinin toplumsal kalkınma hedefine yeterince hizmet etmemektedir. Bu tezde, birey ve kurumların finansman ihtiyaçlarının giderilmesinde ortaklığa dayalı ve fintekler üzerinden çözüm önerileri sunulmaktadır. Tezin amacı, toplumsal kalkınmayı ve refahı artıracak bir finansal yöntem önermektedir. Tez kapsamında ortaklık yapılarının kullanımında bankacılık sistemi yerine finteklerin kullanılması önerilmektedir, çünkü fintekler ortaklığa dayalı finansal büyük bir alan sunmakta ve geleneksel finansal kurumlara alternatif oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Mudarebe, İslami Fintek, Kitle Fonlaması, Katılım Bankacılığı

ABSTRACT

Economics develops methods for the effective distribution of scarce resources. However, contemporary economic science asserts the scarcity of resources, a perspective that requires reassessment. According to Islamic economics, Allah has provided sufficient resources for humanity on Earth, and the proper utilization of these resources can alleviate many economic problems.

Conventional economics prioritizes individual profit in the use of scarce resources, whereas Islamic economics focuses on societal development. The conventional financial system aims to maximize profits by using interest as its primary instrument, which can put borrowers in difficult situations. In contrast, Islam prohibits interest-based borrowing and offers partnership-based methods to address financial needs. In this context, the Islamic financial system relies on partnership models such as *mudarabah* and *musharakah*. However, it is observed that participation banks today mainly focus on lending, which does not sufficiently serve the societal development goals of Islamic economics.

This study proposes solutions based on partnership-oriented approaches and the utilization of fintech for addressing the financial needs of individuals and institutions. The objective of the study is to develop an innovative financial method that enhances societal development and welfare. It recommends leveraging fintech instead of the traditional banking system for partnership-based financing, as fintech provides a significant platform for such financing and offers an alternative to conventional financial institutions.

Keywords:

Mudarabah, Islamic Fintech, Crowdfunding, Participation Banking

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
BEYAN.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR.....	viii
TABLO LİSTESİ.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM: MUDAREBE	4
1.1. Mudarebe Kavramı.....	4
1.2. Mudarebe Tanımı	5
1.3. Mudarebenin Tarihi.....	6
II. BÖLÜM: KATILIM BANKACILIĞINDA MUDAREBE	9
2.1. Katılım Bankası.....	9
2.1.1. Dünya Ülkelerinde İslami Finans ve Katılım Bankacılığı	9
2.1.1.1. Malezya	9
2.1.1.2. İngiltere.....	11
2.1.1.3. Endonezya	11
2.1.1.4. Bahreyn.....	12
2.2. İslami Bankacılığın Ortaya Çıkmasını Tetikleyen Faktörler	13
2.2.1. İslami İlkelerin Yaygınlaşması ve Müslüman Ülkelerin Zenginleşmesi	13
2.2.2. Dinî Hassasiyet.....	14
2.2.3. Geleneksel Bankacılığın Başarısızlıkları ve Ekonomik Krizler.....	14
2.3. Günümüzde Mudarebe Uygulamaları	14
2.3.1. Fon Toplamada Mudarebe Yöntemleri	15
2.3.1.1. Katılım Hesapları.....	15
2.3.1.2. Özel Fon Havuz	16
2.3.2. Fon Kullandırmada Mudarebe.....	18
2.4. Günümüz Mudarebe Uygulamalarında Karşılaşılan Problemler	20
2.4.1. Riskli Olması	20
2.4.2. Ahlaklı Girişimci	21
2.4.3. Vade Uzunluğu.....	22
2.4.4. Mudarebede denetim zorlukları.....	23
2.5. Mudarebe ile İlgili Uygulamalar	24
2.5.1. Mudarebe Sukuk.....	24
2.5.2. Mikrofinansta Mudarebe Kullanımı	25
2.5.3. Tekafülde Mudarebe Kullanımı	26
2.5.4. Portföy Yönetim Şirketlerinde Mudarebe	27

III. BÖLÜM: FİNTEKLER VE MUDAREBE	29
3.1. Fintek Kavramı.....	29
3.2. Fintek'in Tarihsel Evrimi: Teknoloji ve Finansın Entegrasyonu.....	30
3.2.1. Finteklerin Başlangıcı ve İlk Zamanlar	31
3.2.2. Finteklerin Gelişimi ve Ticari Yenilikler	31
3.2.3. Finteklerin Modern Çağı: 2008'den Bugüne.....	32
3.3. İslami Fintek	32
3.4. (İslami) Fintek Çerçevesinde Kullanılan Teknolojiler	33
3.4.1. Bulut Bilişimi	34
3.4.2. Erişebilirlik.....	35
3.4.3. Maliyet Etkinliği.....	35
3.4.4. Güvenlik	35
3.4.5. Yapay Zekâ.....	35
3.4.6. Büyük Veri	36
3.5. İslami Finteklerin İslami Finansa Yapabilecekleri Katkılar	37
3.6. İslami Fintekler ile İlgili Dünyada Yapılan Uygulamalar.....	40
3.6.1. Dijital Banka.....	41
3.6.2. Takatech	42
3.6.3. Robo Danışmanlık Hizmetleri.....	43
3.6.4. Kitlese Fonlama (Crowdfunding).....	44
3.6.4.1. Bağış Temelli Kitlese Fonlama Modeli.....	45
3.6.4.2. Ödül Temelli Kitlese Fonlama Modeli	45
3.6.4.3. Kredi veya Borç Temelli Kitle Fonlama Modeli (P2P).....	45
3.6.4.4. Paya Göre Kitle Fonlaması.....	46
3.7. Mudarebenin İslami Finteklerde Kullanımı	47
3.7.1. Kitle Fonlaması	48
3.7.2. Risk Sermayesi (Venture Capital).....	49
IV. BÖLÜM: MUDAREBE ENSTRÜMANININ GÜNÜMÜZ EKONOMİSİNDE	
 DAHA FAZLA KULLANILABİLMESİ İÇİN FİNTEKLERİN ÖNEMİ ..	51
4.1. Dijital Dönüşüm.....	54
4.2. Risk Yönetim ve Analitiği	56
4.3. Mudarebenin Finteklerde En Etkin Şekilde Kullanımına Yönelik Bir Öneri	57
4.3.1. Önerilen Mudarabe Modeli	59
4.3.2. Karşılaştırmalı Analiz.....	60
4.3.3. Para Akışı Süreci	61
SONUÇ.....	63
KAYNAKLAR	66
ÖZGEÇMİŞ	72

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
SAV	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
TKBB	Türkiye Katılım Bankalar Birliği
vd.	Ve diğerleri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Katılım Hesapları ile Özel Fon Havuzları Arasındaki Farklar	18
Tablo 2: Karşılaştırmalı Analiz.....	60

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil: Model işleme şeması	62
----------------------------------	----

GİRİŞ

Dijital devrim, küresel çapta iş modellerini değiştirmekte ve finansal kurumlar bu durumdan etkilenmektedir. Teknolojinin dijitalleşme ile birlikte insanların finansal ihtiyaçları karşılama biçimi değişmiştir. Bu durum, finansal kurumların hem yapısal olarak fiziksel mekândan dijital zemine geçmesine hem de işlevsel olarak daha birey odaklı bir yaklaşıma kaymasına neden olmuştur. Finansın dijitalleşmesi 1900'lerde başlamış olmasına rağmen 2008 yılına kadar etkisi çok azdı. Ancak 2008 mortgage kriziyle birlikte finans alanındaki dijitalleşme hızlanmıştır. O dönemde bankaların küçük ölçekli işletmelere kredi vermekten çekinmesi, girişimcilerin banka gözünde yüksek riskli olarak nitelendirilmesi ve hane halkının bankalara olan güveninin zedelenmesi insanları yeni finansal yenilikler aramaya itmiştir. Bu arayışın sonunda “fintek” uygulamaları ortaya çıkmış ve finans sektörüne yeni bir anlayış getirmeyi başarmıştır.

Bazı kaynaklarda fintek, geleneksel finans yöntemini yıktığı ve ileriki dönemlerde bildiğimiz geleneksel bankacılık anlayışını ortadan kaldıracağı yönünde yorumlar yapılmaktadır. Ancak günümüz koşullarına bakıldığında fintech ve geleneksel bankalar birbirlerine ihtiyaç duymaktadır. Günümüzde fintechler, bankalar ile bankasızlar arasında köprü kurma görevini üstlenmekte ve aynı zamanda geleneksel finans için tamamlayıcı bir rol oynamaktadır. Gelecek dönemde fintekin finansal sisteme daha fazla entegre edilmesiyle birlikte geleneksel finans anlayışının kendini yitirmesi muhtemeldir. Bu değişime ayak uydurmayan ya da dijitalleşmeye karşı olan finansal kurumlar veya ekoller etkilerini kaybedecektir.

İslami finans enstrümanlarının, etkin bir şekilde insanlığa hizmet edebilmesi için, yaşadığımız çağın durumuna göre kendini güncellemesi kaçınılmazdır. İslami finans, İslam ekonomisi prensipleri ve hukuku kuralları göz önünde bulundurularak finansal hizmet ve ürün üretilmesi olarak tanımlanabilir. İslami finansın temel mantığı, kâr güden faaliyetlerde ortaklık yaparak iki tarafın kazanmasını sağlamaktır. Bu, kazan-kazan mantığını benimsemek anlamına gelmektedir. Böyle bir durumda, ekonomik olarak gerçek bir büyüme yaşanmakta; refahın, ticaretin tüm kesimlere yayılmasını

sağlayan bir anlayış benimsenmektedir. Böylece sermayenin tek bir tarafın elinde birikmesi yerine, daha eşit bir gelir dağılım tablosu ortaya çıkmaktadır.

Günümüz ekonomik sisteminde kredi kullanımı oldukça yaygındır. Ancak İslami finans bu anlayışla çok uyumlu değildir. İslam dininde büyük günah olarak kabul edilen faiz, kredi sisteminde yaygın olarak kullanılmaktadır. İslami bankacılık ile konvansiyonel bankacılığın amacı; kullanılmayan, artık sermayenin kullanılması için aracılık görevini yerine getirmekse de yapılış şekli farklılaşmaktadır. Konvansiyonel bankalar, bu işlevi faiz yoluyla yaparken, İslami bankaların teorik olarak faiz fonksiyonunu devre dışı bırakarak bu işlevi yerine getirmeleri gerekirken pratikte konvansiyonel bankalarla aralarında benzerlikler bulunmaktadır. Faizli krediler bir taraftan fon ihtiyacını kısa bir süreliğine gideriliyor olsa da büyük resimde gelir dağılımını bozucu bir etki ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle faiz, İslam dininde kesin bir şekilde yasaklanmıştır, ayrıca gelir dağılımı bozukluğu ve ekonomik kalkınmaya zarar verdiği için zenginlerle yoksul kesim arasındaki makas kapatılamaz hale gelmektedir. Borçlu, borç verenden daha fazla risk altında kalmaktadır. Buradaki durum, paradan para kazanarak zenginliği sürdürmek ve sadece “ben zengin olayım” mantığının, başka bir deyişle homo economicus mentalitesinin bir sonucudur.

Katılım bankaları ortaklık faaliyetleri yapıyor olsa da daha çok kredi vermeye meyillidirler çünkü riski düşüktür. Krediye dayalı bir finans yerine ekonomiye doğrudan etki edecek finansal yöntemlere geçilmesi, sadece toplumun bir kısmı için değil, ülkenin tamamının büyümesi ve kalkınmasında da büyük bir rol oynayacaktır. Burada İslami finans, ortaklığa dayalı finansı bir alternatif olarak sunmaktadır. Mudarebe, müşarakanin kitle fonlaması gibi enstrümanlarla kullanılarak ülke ekonomisinin dengeli bir şekilde büyümesi ve kalkınması sağlanabilir; hane halkının refahı artar; insanların mutlu ve huzurlu yaşamaları mümkün olur. Aynı zamanda toplumun kaynaşmasına yol açar, çünkü ortaklık işbirliği temellidir.

Konvansiyonel finans sisteminde insanlar para ihtiyaçlarını karşılamak için bankalara başvurarak kredi çekmektedirler. Katılım bankaların mudarebe gibi enstrümanları kullanmamalarının sebebi asimetrik bilgi, ahlak sorunu gibi zorluklar bu tür enstrümanları kullanmasını zorlaştırmaktadır.

Bu tezde ortaklık enstrümanlarının neden İslami bankalarda yaygın olarak uygulanmadığı ve bu ortaklık enstrümanlarının İslami bankacılık dışındaki uygulanabilirliği konusu ele alınacaktır. Tezde ortaklığa dayalı bir finans yöntemi önerilmektedir. Tezde günümüz fintek mudarebe uygulamalardan yola çıkarak teknoloji ağırlıklı (blokzinciri, yapay zeka...) ve mudarebe modelinin riskini en aza indirmek için girişimcilerin özgeçmişlerini derin bir şekilde araştırarak sonrasında ise puanlama yaparak kategorize edilmektedir. Böylece mudarebenin doğasından gelen riski minimize ederek projelerin başarı şansını artmaktadır. Buradaki temel amaç, İslami ilkeleri kullanarak ve günümüz yeniliklerini değerlendirerek küçükten büyüğe bir büyüme modeli oluşturmak; orta sınıfın canlanmasını sağlamak ve herkesin bu kalkınmadan olabildiğince faydalanması ile toplumlarda refahın artmasıdır.

Son olarak, bu tezin önermelerinden bir tanesi de bankalardan ziyade fintek sektöründe çözüm sunmak olacaktır. Kanaatimizce, İslami finansın etkili bir başarı sergileyebilmesi için fintech sektörü büyük bir potansiyel sunmaktadır ve buradaki mevcut enstrümanları İslamileştirmek yerine (bugünden düne değilde dünden bugüne modeller oluşturarak) kendimize özgün bir sistem kurmak şüphesiz çok daha başarılı sonuçlar üretecektir.

I. BÖLÜM:

MUDAREBE

Ortaklığa dayanan müesseseler çok önceden var olduğu gibi hâlâ kendini güçlü bir şekilde korumaktadır. Bu çalışmada Hz. Peygamber döneminden önce var olan, İslam döneminde varlığını sürdüren ve günümüzde ise İslami finansın ya da genel bir tabirle katılım bankalarının temeli olan ortaklık yapısı incelenmektedir. Bu bölümde mudarebenin tanımı, kavramı, meşruluğu ve tarihçesi ele alınacaktır.

1.1. Mudarebe Kavramı

Mudarebe birçok kültürde etkinlik göstererek uygulama alanı bulmuştur. Günümüzde ise katılım bankacılığının ortaya çıkmasıyla önem kazanmış ve İslami finansın temel felsefesi haline gelmiştir. İslam tarihinde tüccarlar mudarebeyi kullanarak bu enstrümanı kurumsal hale getirmiştir.

Mudarebe sözcüğü Arapça olan “darabe” fiilinin kökünden türemektedir. Darabe fiili vurmak, para basmak, yeryüzünde gezinmek, yeryüzünü gezip rızkını kazanmak gibi anlamlar taşımaktadır.

Kur'an'ı Kerim'de Muzammil süresinde darp fil arz deyiminde geçmiştir: “وَأَخْرُوجُ يَضْرِبُونَ فِي” “الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ رِزْقًا أَرْسِلْ رِجْلَكَ يَتَذَكَّرُ أُولَئِكَ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا...”¹

Mudarebe sermayesi olanın, rızkını aramak maksadıyla seyahat etmesi sonucunda isimlendirilmiştir.²

Öyle insanlar (vardır ki) onları ne bir ticaret ne bir alışveriş Allah'ı zikretmekten, dosdoğru namaz kılmaktan, zekâtı vermekten alıkoymaz. Onlar kalplerin ve gözlerin (dehşetle) döneceği günden korkarlar.³

“Namaz kılındı mı artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan nasip arayın. Allah'ı da daima çok anın ki kurtuluşa eresiniz.”⁴

¹ Muzammil, 20

² İbn Manzur. 1290, ss: 543-544

³ Nur,37

⁴ Cuma,10

“Rabbinizden bir lütuf beklemenizde sizin için bir günah yoktur. Arafat’tan dalga dalga indiğinizde Meş’ar-i Haram’da Allah’ı zikredin; O’nu, size gösterdiği şekilde zikredin; kuşkusuz siz bundan önce yolunu şaşmışlardan idiniz.”⁵

Mudarebe sözleşmesi Hz. Peygamber döneminden önce uygulanı gelmiştir. İslam’ın gelmesiyle birlikte ilgili sözleşme kabul görmüş ve o zamanki tüccarlar tarafından geniş bir şekilde uygulanmıştır. Mudarebe uygulandığı ülkelerde farklı isimlerle adlandırılmıştır. Hicaz bölgesi “kırad” olarak isim vermiştir. Kırad, hem sermayenin bir kısmını hem de kârını işletmeciye devrettiği için, başka bir deyişle sermayedar elindekini (sermaye) işleticiye naklettiği için bu adı almıştır. Irak’ta ise mudarebe ismiyle geçmektedir, anlam olarak ise ilgili sözleşmedeki iki tarafın kârı paylaşmasından dolayı mudarebe adı verilmiştir.⁶

Hz. Peygamber (s.a.v) alın teri ile kazanmanın, emek harcayarak rızık kazanmanın önemini hadislerde vurgulamaktadır.

1.2. Mudarebe Tanımı

İslam hukuku literatüründe mudarebenin tanımını bulmak mümkündür. Burada farklı mezheplerdeki mudarebenin tanımı incelenecektir. Hanefi mezhebinde IV/X. asırdan önceki eserlere bakıldığında bunların mudarebe ile ilgili tasviri tanımlarda bulunduğu görülür. Bu sebeple mudarebe ile ilgili tanımları bu tarihten önce bulmak zordur.⁷ Cemal Kalkan’ın Mudarebe ve Kâr eserine göre Hanefi mezhebine ait ilk tanım Ebu’l Leys Semerkandi’ye (ö.373/983) aittir. İlgili müellif, Hizanetü’l-Fıkh kitabında mudarebeyi “ tarafların birinin sermayesini, diğer tarafın da emeğini ortaya koyduğu ortaklık anlaşması” olarak tanımlamıştır.⁸ Diğer Hanefi âlimlerinin tanımları incelendiğinde “şerike” kavramı göze çarpmaktadır. İlgili tanımlarda geçen “şerike” sözcüğü şirket akdi olarak mana taşımamakta, kârda ortaklık olarak anlam taşımaktadır.

Mudarebe, müşterek ticaretin meşru bir biçimidir. Zira toplumun, bu iş birliğine olan ihtiyacı açıktır. Sermaye sahipleri bazen kârlı ticari faaliyetlere yatırım yapma imkânı bulamayabilirler veya bu tür faaliyetlere yatırım yapacak sermayeye sahip

⁵ Bakara,198

⁶ Choudhury,” İslamic venture capital-A critical Examination”, s.14, Atiqur, “mudarebe An ancient mode of finance, s.36

⁷ Kalkan, C. (2021). Mudarebe ve Kar.

⁸ Ebu’l-Leys es-Semerkandî. *Hizânetü’l-Fıkh*. Yay. Muhammed Abdusselam Şahin. 2005.

olmayabilirler. Kâr, ancak sermaye ve ticari faaliyetin bir araya gelmesiyle mümkündür. Bu anlaşmaya izin vermek, her iki tarafın da hedefine ulaşmasına yardımcı olur.

Şafii mezhebine bakıldığında ise bu durum, sözleşmenin sonunda ortaya çıkan kârı paylaşmak üzere ticaret amacıyla bir tarafın diğerine sermaye vermesidir.⁹ Mezhebin Büceyrimi gibi bazı âlimlerince sermaye “vermek” yerine “vekalet” kelimesi tercih edilmiştir.

Maliki mezhebine bakıldığında ise Halil bin İshak el Cündî'nin mudarebe tanımında “basılmış paranın vekalet olarak verilmesi” ifadesi geçmektedir.¹⁰

Bu tanımlara bakıldığında “şerike” kavramı göze çarpmaktadır. Mecelle’de “sermaye/emek ortaklığı (müdârabe), bir tarafın sermaye diğer taraftın emek ve iş ortaya koyarak oluşturdukları bir tür ortaklıktır”.¹¹ Tanımda da görüldüğü gibi iki taraf ayrılmadan ortaklıkları temel odak noktası oldu. Günümüzde mudarebenin “emek-sermaye ortaklığı” ve “kâr-zarar ortaklığı” diye adlandırıldığı görülmüştür.

1.3. Mudarebenin Tarihi

Tarihçilerin verdiği bilgilerden yola çıkarak mudarebenin eski bir Arap geleneğine dayandığı anlaşılmaktadır. Günümüzde ise İslami finansın belkemiği olarak görülmektedir. Bu faaliyetler cahiliye döneminde kervan ticaretinde uygulanmaktaydı. Hz. Peygamber döneminde ise hem kervancılıkta hem de deniz ticaretinde uygulanmıştır. Cahiliye döneminde zengin sermaye sahipleri güvenilir insanlara, basiretli tüccarlara işletmeleri için sermaye veriyordu. Verilmiş sermayeden doğan kârdan belli bir oran veriyorlardı. Hz. Peygamber döneminde ise mudarebe sözleşmeyi değiştirmeden olduğu gibi devam ettirilmiştir. Hz. Peygamber döneminde başka kültürlerle ait uygulamalar alınırken üç metot izlenirdi: a) yasaklama, b) değiştirme, c) olduğu gibi kabul etme. Mudarebe ise son kategoriye girmektedir. İslam'ın ilk dönemlerinde mudarebe adı verilen iş ortaklığı modeli, ticaretin ve iş yapmanın teşvik edilmesi için önemli bir rol oynuyordu. Müslüman toplumda, ticari ilişkilerin dürüst ve helal olması büyük bir önem taşıyordu. Bu nedenle mudarebe gibi ortaklığa dayanan modelleri, adalet ve şeffaflık ilkelerine uygun olarak oluşturulmaya çalışılmıştır. O

⁹ Nevevî. *Minhâcu't-Tabîbîn ve Umdetu'l-Muflîn*. Yay. Şaban. 2005.

¹⁰ el-Cündî. *Muhtasarı Halîl*. Tkh. Atmuni. 2015.

¹¹ Kalkan, C. (2011) Mudarebe ve kar.

dönemdeki kervan ticaretleri sayesinde mudarebe uygulamasının sonradan Hindistan, Akdeniz ve İskandinav ülkelerde uygulandığı görülmüştür.

İslamiyetle birlikte mudarebe, yaygınlığını sürdürmüş ve farklı kültürlerde farklı adlar altında uygulanmıştır. Yahudilerin “isqa” yani yarı emanet diye isimlendirdikleri uygulamanın mudarebe ile benzerliği bilinmektedir.

Mudarebenin Avrupa’ya girişi ise 11. ila 13. yüzyıllarda olmuş ve Orta Avrupa’da commenda, maona ve collengentia gibi adlar altında benzer özelliklere sahip ortaklık türleri uygulanmıştır. İlk olarak İtalyanlar sonra da İspanyollar tarafından kullanılmıştır. Özellikle commenda sözleşmesi, mudarebe ile büyük ölçüde benzerliklere sahiptir. Avrupa’da mudarebenin uygulandığı şekli temsil etmektedir. Bu farklı sözleşmeler, mudarebe kavramını Avrupa’da yansıtan modeller olarak kabul edilir. Commenda, zamanla hukuk olarak değişime uğramış ve adı “komandite” evrilmiştir. Adi komandit, bir tür ticaret şirkettir ve ortaklık üzerine kuruludur. Bu tür şirketlerde en az bir komandit ortak ve en az bir komanditer bulunur. Bu şirketin amacı, belirli bir iş veya ticari faaliyet için iş birliği yaparak elde edilen kazancı paylaşmaktır.

İslam tarihinde en yaygın işbirliği modeli olan mudarebe, uzun vadeli ve uluslararası ticaretlerde sıkça tercih edilen bir finansal yöntem olarak öne çıkmıştır. Bu işbirliği modelinin temelinde güven ilkesi esastır ve o dönemdeki toplumların sosyolojik yapısını göz önünde bulundurulduğunda bu modelin genellikle cemaat yapılarına sahip toplumlarda aktif olarak kullanıldığı görülür. Ancak sanayileşme ve ticari faaliyetlerin artmasıyla birlikte, toplumların daha bireysel hale geldiği dönemlerde popülerliğini kaybetmiştir.

Kral Hammurabi’nin kanunlarında, sermaye sahibi birinin iş gücünü kullanmak için başka bir kişiyle ortaklık kurması, ardından ana paranın tekrar sermaye sahibine verilmesi ve kâr-zararın Tanrı önünde eşit şekilde paylaşılması gibi mudarebeye benzer uygulamalara yer verilmiştir.¹²

Osmanlı döneminde ise mudarebenin para vakıfları aracılığıyla uygulandığı görülmüştür. O dönemde para vakıfları, “kuruluş sermayesinin tamamı veya bir kısmı nakit para ile oluşturulan, ana sermayenin korunduğu, paranın çeşitli şekillerde işletilerek gelir elde edildiği ve bu gelirin vakıfların belirlediği hizmetlerde kullanıldığı

¹² Köse, Murtaza (1998), “İslam Hukuku Ve Modern Hukuka Göre Tüzel Kişilik”, *Ekev Akademi Dergisi*

vakıflar” olarak işlev görüyordu.¹³ Para vakıflarında paranın işletilmesinde az da olsa mudarebe yönteminin kullanıldığını görmek mümkündür. Kaynaklara bakıldığında Osmanlıda mudarebenin, şirket tarzından ziyade kişilerarası olduğu tespit edilmiştir.¹⁴ Para vakıfları, 15. yüzyılda mali piyasalarda alternatif bir yöntem olarak ortaya çıkmış, benimsenmiş ve yüzyıllar boyunca uygulanmıştır. Para vakıflar, nakitten kurulan vakıflardır ve girişimcinin ihtiyaç duyduğu finansmanı karşılar, ardından elde edilen kârı hayır amaçlı kullanılırdı.

Buradan görülebileceği üzere mudarebe, eskiden beri uygulanmış ve her dönemde farklı isimlerle anılmış, zaman içinde değişiklikler yapılarak ve geliştirilerek o zamanki ekonomiye ve toplumsal faaliyetlere katkıda bulunmuştur. Günümüzde ise risk sermayesi, altında yer alan melek yatırımcılık gibi kurumlar ortaklığa girerek girişimcilerin ihtiyaç duydukları finansmanı karşılamaktadır. Bu gibi kurumlar genellikle riskli projeleri finanse eder ve oradan kâr, gelir elde ederler

¹³ Demir, 2006.

¹⁴ Özcan, *Osmanlı para vakıfları*, 74.

II. BÖLÜM:

KATILIM BANKACILIĞINDA MUDAREBE

2.1. Katılım Bankası

Katılım bankaları, İslami prensiplere uygun olarak faaliyet gösteren kurumlardır. Bu tür bankalar, İslam'ın belirlediği kurallara ve prensiplere uygun finansal işlemler gerçekleştirmektedir. İslami finans, konvansiyonel finanstan farklı bir bakış açısına sahiptir. Konvansiyonel finans, genellikle kâr maksimizasyonunu hedefler ve “güçlü olan kazanır” anlayışıyla işler. Ancak İslami finans, dayanışma ve adil rekabet ilkelerine, aynı zamanda da kâr maksimizasyon ilkesine sahiptir fakat kâr maksimizasyonunun İslam dininin çizdiği sınırlar içinde yapılmasını gerektirir. Bu anlayışta, kazanç elde edilirken diğerlerinin zarar görmemesi ve tarafsız kurallara uyulması önemlidir.¹⁵

Katılım bankacılığı, geleneksel bankacılığa alternatif olarak ortaya çıkmıştır ve faizsiz finans ilkelerini benimser. Bu bankalar, tasarrufları yatırıma veya işletmeye yönlendirirken faiz yerine ortaklık veya kâr-zarar ortaklığı prensiplerini öne sürerler. Katılım bankaları ile günümüz bankaları arasında işlevsel olarak bir fark yoktur ancak tasarrufların yatırıma veya işletmeye yönlendirilmesinde kullanılan modellerde farklılıklar bulunmaktadır. Bu bankalar, İslami prensiplere uygun olarak finansal hizmetler sunarlar ve müşterilerin ihtiyaçlarına göre çeşitli finansal ürünler sağlarlar.

2.1.1. Dünya Ülkelerinde İslami Finans ve Katılım Bankacılığı

2.1.1.1. Malezya

Malezya'da İslami finans uygulamaları konusunda devletin rolü çok büyüktür. Devletin bu konudaki desteğiyle beraber devlet ve İslami kuruluşlar sistematik ve düzenli çalışmalar yürütmektedir. İngiltere'den bağımsızlığını kazandıktan sonra özellikle Malay halkının aleyhine gelişmiş olan gelir dağılımı problemini çözmek için arayışa giren devlet, çözümü Müslümanlara eşit fırsatlar sunan bir İslami finans alternatifi

¹⁵ Serpam, A. (2013). *İslami Finans ve Katılım Bankacılığı*.

sunarak Malay nüfusunu birlik içinde tutmak ve onların durumunu iyileştirmek için ekonomiye katılmalarını sağlamakta bulunmuştur. Malezya’da yönetici sınıfın ve Müslüman Malay halkının dinî inançlarına olan derin bağlılığı, ekonomik faaliyetlerde İslami ilkelerin öne çıkmasını sağlamıştır. Bu durum, Malezya’nın İslami finans alanında öncü bir rol üstlenmesine katkıda bulunmuştur.¹⁶ 1963 yılında (Tabung Haji) hac fonu oluşturulmuştur ve buradaki amaç, Malayların biriktirdikleri hac paralarını saklamak ve onları işletip değerlendirmektir. 1997 yılında İslami Bankalar Ulusal Gözetim Komitesi yerine Malezya Fetva Danışma Kurulu (The Shariah Advisory Council of Bank Negara Malaysia) getirilmiş ve Malezya’daki İslami finans faaliyetlerinde en yüksek otorite olmuştur. Bu kurulun amacı, İslami bankalarda yapılan tüm faaliyetlerin İslam hukukuna uygun olup olmadığını araştırmaktır.¹⁷ Bu kurul üyelerinin özellikleri; İslam hukuku, bankacılık ve finans konularında bilgiye ve iş dünyasından tecrübeye sahip olmalarıdır.¹⁸ Malezya’da Uygulanan İslami Kontrat Modelleri: Bay’al Inah, Bay’al Istijrar, Bay’al Thaman al-Ajil, Kafala bi al-Ajr, Bai Bithaman Ajil, Müşaraka Mutanakis (Azalan Müşaraka), Mudarebe, Müşareke, İcara Muntahıya bit Tamlik ve Commodity Murabahadır. Söze gelen bu ürünler Malezyadaki fetva kurulu tarafından onaylanmış olup kullanımına izin verilmiştir.¹⁹ Malezyada Sukuk piyasası çok gelişmiş durumdadır. İlk sukukunu 2002 yılında devlet tarafından ihraç edilmiştir. Bu sukuk modeli İslam hukuku kurallarını riayet ederek bileşik faiz yerine kuponlar şeklinde tasarlanmış olup bileşik faiz yerine kar getirisi diye tasarlanmıştır. Aynı zamanda sukukun icare modelinde satış ve kiralama şeklinde iki alternatif tasarlanmıştı.²⁰

İslami finans deyince herkesin aklına gelen Malezya kendini gün geçtikçe kendini geliştirmekte ve bu sektörde dünyanın en iyisi olarak kendini tanıtmaya hedeflemektedir.

¹⁶ Gedikli, A. & Erdoğan, S. (2018). *İslami Finans: Teorik ve Pratik Yaklaşımlar*.

¹⁷ Gedikli, A. & Erdoğan, S. (2018). *İslami Finans: Teorik ve Pratik Yaklaşımlar*.

¹⁸ Bank Negara Malaysia. (2017). *Shariah Advisory Council*.

¹⁹ IFSB, 2016:X, XI

²⁰ FED, 2009:2

2.1.1.2. İngiltere

İngiltere Müslüman bir devlet olmadığı halde İslami finans sistemi uygulamaları konusunda bazı Müslüman ülkelerden çok daha ileridedir.²¹ İngiltere yaklaşık iki buçuk milyondan fazla bir Müslüman nüfusu barındırmaktadır ve bu kitlenin ekonomiye dâhil olması için onların yaşamına uygun bir finansal sistemin gerekliliği kaçınılmazdır. Ayrıca önemli bir finans merkezi olan ülkenin körfez sermayesine erişebilmesi için İslami finans önemli bir imkân sunmaktadır. İngiltere'nin İslami finansla etkileşimi, 1982 yılında Albaraka International'ın konut finansmanı faaliyeti ile başlamış; ardından murabahaya dayalı kredi enstrümanı devreye girmiştir²². Bu durum, 90'lı yıllarda da devam etmiş ve Orta Doğu merkezli İslami finans konut finansman şirketleri kurulmaya başlanmıştır. Fakat bu bölgedeki İslami finansman maliyetlerinin rakiplerine göre yüksek olmasından dolayı, başka bir deyiş ile konvansiyonel rakiplerin finansman maliyetlerinin daha uygun olmasından dolayı bu bölgeden çekilmek zorunda kalmışlardır.²³ 2000'li yılların başında İslami finans popüler olmaya başlamış ve buna karşılık birçok lokal banka; HSBC gibi, pencere uygulaması ile İslami finans hizmeti vermeye başlamıştır.²⁴ 2021 verilerine göre İngiltere'de İslami finans sektörü 19 milyar dolar büyüklüğündedir ve yaklaşık yüzde yirmi beşi İslami bankacılık sektöründen gelmektedir.²⁵ İngiliz hükümetinin İslami finans konusunda yaptığı düzenlemeler ve özellikle sukuk ihraçları sektörün ileriki dönemlerde de varlığını sürdüreceğini göstermektedir.

2.1.1.3. Endonezya

Endonezya'da İslami bankacılık Bank Muamalat Indonesia'nın kurulmasıyla başlamıştır fakat bu konudaki girişimler II. Dünya Savaşı'nın öncesine dayanmaktadır. Endonezya'da İslami bankacılık fikri, Hollanda'dan bağımsızlığını kazanmadan önce K.H. Mas Mansur öncülüğüyle başlamıştır. Ancak bu konuda diğer âlimlerin eleştirilerine maruz kalmıştır. Endonezya'nın ilk başbakanı da İslami bankalara karşı

²¹ Güçlü, Fatih ve Metin Kılıç. *İslami Finansın Türkiye, ABD, İngiltere ve Malezya'da Gelişimi*

²² Evans, P. (2015). *İslami Bankacılıkta Yenilikler*.

²³ Mashayekhi, Ali ve Michael Hicks. 2007. Sayfa 6.

²⁴ *Islamic Finance in the UK: Regulation and Challenges*. Financial Services Authority, 2007. Page 7.

²⁵ TheCityUK. (2020). *İslami Finans Sektör Raporu*.

çıkılmış ve bu, Endonezya toplumunun İslami bankalara olan tutumunu olumsuz etkilemiştir. Endonezya’da İslami bankacılık özellikle 1998 kriziyle birlikte ilgi çekmiştir. Bunun sebebi ise kriz boyunca birçok geleneksel bankanın iflas etmiş olması ve Bank Muamalat Indonesia’nın bu krize dayanabilmesidir. Bu, Endonezya’da İslami finans için bir dönüm noktası olmuştur. Endonezya’da 2004’te 23 numaralı kanuna 3 numaralı kanunun eklenmesi, İslami bankacılık faaliyetlerinin uygulanmasında önemli bir adım olarak görülmektedir. Bu adım, İslami finansın bugünkü duruma ulaşmasında çok önemli bir rol oynamıştır.²⁶ Endonezya’nın diğer ülkelerden en büyük avantajı, bağımsız bir fetva kuruluna sahip olmasıdır ki bu diğer ülkelere nazaran fetva kararlarının daha hızlı çıkmasını sağlamaktadır. Endonezya’daki İslami bankalar kadar mikro ölçekli kurumlar da bulunmaktadır. Bu mikro ölçekli kurumların, özellikle tekafül ile ilgili olarak ülkede çokça kullanıldığı görülmektedir.²⁷ Endonezya’nın, kendi bölgesindeki ülkelere nazaran ve kendi potansiyeli açısından İslami bankacılıkta kat etmesi gereken uzun bir yolu bulunmaktadır. Endonezya’daki 2020 verilerine göre 332 İslami bankanın büyüklüğü 130 milyar dolara ulaşmıştır.²⁸

2.1.1.4. Bahreyn

Bahreyn’de İslami uygun olarak çalışan ilk banka 1978’de Bahreyn Ulusal Bankası adıyla kurulmuştur. Bahreyn’de İslami finansın gelişmesinin sebeplerinden biri öz sermayenin genişlemesidir. Petrol krizi ile elde edilen gelirler ile sanayi ve hizmet sektörünün önü açılmış ve bu, özel sektör gelirlerinin artmasına sebep olmuştur. Bahreyn’de ülkenin merkez bankası, İslami finansın büyümesi için önemli adımlar atmıştır. Örneğin likidite ihtiyacı için, 2007’den bu yana, lokal İslami bankalardaki likidite fazlasını düşürmek ve kısa vadeli yatırım fırsatları sunmak için aylık olarak kısa vadeli selam sukuk (3 aylık) ve icara sukuk (6 aylık) ihracı yapmaktadır.²⁹

²⁶ Gedikli, A. & Erdoğan, S. (2018). *İslami Finans: Teorik ve Pratik Yaklaşımlar*.

²⁷ İsmail, Ahmet. *Modern Finansın Temelleri*. İstanbul: XYZ Yayınevi, 2013. sayfa 18.

²⁸ Gedikli, Erdoğan, “Endonezya’da İslami Bankacılık ve İslami Finans Uygulamaları,” *BEYDER* 13, no. 2 (2018): 163.

²⁹ <https://katilimfinans.com.tr/ulke-panoraması/bahreynde-islami-finans-h12774.html>.

İslami yatırım fırsatları sağlamak amacıyla Bahreyn Merkez Bankası'nın (CBB) İslami bankacılık faaliyetlerine lisans vermesi, sadece İslam'a özgü finansal düzenlemeleri geliştirmekle kalmayıp aynı zamanda bunları en etkin şekilde uygulayan ilk ülkelerden biri olmasını sağlamıştır.³⁰

Bahreyn'deki İslami bankalar şöyle sınıflandırılabilir:³¹

- Tamamen İslami banka olanlar, örneğin Bahreyn İslam Bankası ve Albaraka İslam Bankası gibi kuruluşlar.
- Esasen konvansiyonel banka statüsünde olan ancak İslami finansal ürünler sunan bankalar da bulunmaktadır. Örnek olarak Arap Bankacılık Ortaklığı gösterilebilir.
- Çok uluslu bankaların İslami bankacılık için oluşturdukları yan kuruluşlar da mevcuttur. Citi İslami Yatırım Bankası gibi kuruluşlar bunlara örnek olarak verilebilir.

2.2. İslami Bankacılığın Ortaya Çıkmasını Tetikleyen Faktörler

Katılım bankacılığının ortaya çıkmasını etkileyen faktörleri petrol krizi ve dinî faktörler etkilemiştir. Burada İslami bankacılığın ortaya çıkmasına sebep olan durumlar açıklanacaktır.

2.2.1. İslami İlkelerin Yaygınlaşması ve Müslüman Ülkelerin Zenginleşmesi

Aslında, bu iki durum birbirini etkilemektedir. İslam ülkeleri, özellikle petrol zengini ülkeler geliştikçe uluslararası alanda daha etkin bir rol oynamaya başlamış ve dolayısıyla İslami ilkelerin yayılmasına katkıda bulunmuştur. 1973'de Arap ülkeleri Batı'ya petrol ambargosu uygulamış ve, bu da petrol fiyatlarının yükselmesine neden olan bir Petrol Krizi ile sonuçlanmıştır. Sonuç olarak bu durum Körfez ülkelerinin daha da zenginleşmesini ve ekonomik olarak güçlü hale gelmesini sağlamıştır.

³⁰ Mokhtar, M. (2007). *İslami Bankacılığın Gelişimi*.

³¹ Mokhtar, M. (2007). *İslami Bankacılığın Gelişimi*.

2.2.2. Dinî Hassasiyet

Katılım bankacılığının doğuşundaki en temel etken, Müslümanların faize karşı duyarlı olmalarıdır. Bu duyarlılık sebebiyle birçok kişi, artı paralarını geleneksel bankalara yatırmak yerine evlerinde saklamayı tercih etmişlerdir. Ancak bu durumun ekonomiye katkı sağlamaması, ayrıca bu insanların paralarını değerlendirme ihtiyacı yeni finansal fırsatların doğmasına yol açmıştır. Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla katılım bankaları gibi kurumlar ortaya çıkmıştır. Bunlar, hem bu kesimin tasarruflarını ekonomiye kazandırarak ülkenin büyümesine katkıda bulunmayı hem de İslami prensiplere uygun finansal hizmetler sunmayı amaçlar.³²

2.2.3. Geleneksel Bankacılığın Başarısızlıkları ve Ekonomik Krizler

Finansal krizlerin meydana gelmesiyle insanların geleneksel finansal sisteme olan güveni sarsılmıştır. Bu durum, insanların alternatif finansal çözümlere yönelmelerine sebep olmuş. Bu değişim, katılım bankacılığına yaramış ve katılım bankacılığının büyümesine yol açmıştır. Özellikle konvansiyonel bankacılıktan farklı olan katılım bankacılığı, risklerin ortaklaşa paylaşıldığı bir sistemle insanların ilgisini çekmiştir. 2008 krizi sırasında, İslami bankaların geleneksel bankalara göre daha etkili performans göstermesi, katılım bankacılığının gelişmesine destek olmuştur.³³

2.3. Günümüzde Mudarebe Uygulamaları

Geçmişte uygulanan mudarebe ile günümüz katılım bankalarınca uygulanan mudarebe sistemleri arasında farklılıklar söz konusudur. Geçmişte mudarebe uygulamalarında iki taraf olarak ortaklığa girmek daha yaygındı çünkü o zamanlarda katılım bankacılığı gibi kurumlar yoktu. Ancak günümüzün mudarebe uygulamalarında finansal kurumların ekonomiye etkileri ve yerleri gereği geçmiş ile farklılıklar bulunmaktadır. Günümüz finansal sisteminin işleyişi, bankaya yatırılan paranın banka tarafından işletilerek kârın

³² Sümer, Onan, Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiye’de Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci Ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları *İktisadi ve Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 17(3), 296-308.

³³ Pehlivan, Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 296-320.

para yatıran ile banka arasında paylaşılması biçiminde cereyan etmektedir. Bu durumda banka, hem mudarib hem de rabbü-l mal olarak sıfat kazanmaktadır.³⁴

Katılım bankalarında da fon toplama ve fon kullandırma olarak geleneksel bankalar gibi halktan fon toplanmaktadır. Katılım bankaları ağırlıklı olarak ortaklık biçiminde, yani mudarebe usulüyle fon toplamaktadır. Fon kullandırma ise murabaha, mudarebe, icare vb. enstrümanlarla yapılmaktadır.

2.3.1. Fon Toplamada Mudarebe Yöntemleri

2.3.1.1. Katılım Hesapları

İsminden anlaşıldığı üzere bu tip hesaplarda tasarruf sahibinin amacı hesabındaki tasarruflardan bir kar elde etmektir. İslami bankalar hiçbir şekilde faize bulaşmamaktadır. Bu hesapta bulunan mevduatları kullanırken İslami ilkelere uygun olarak kullandırmakta ve yapılan yatırımlar doğrudan üretimi yani reel ekonomiyi hedeflemektedir.³⁵

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu “*bu hesapları, katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplar olarak değerlendirmektedir*”.

Bu kanundan anlaşıldığı üzere borçtan ziyade bir ortaklık sözleşmesine girilmektedir. Katılım bankaları bu amaçla bu hesapları açmakta ve burada yapılan iki taraflı bir anlaşmayla gerçekleştirilen işlem sonunda ortaya çıkan kâra iki taraf da ortak olmaktadır. Burada mudarebe esasları ve şartları geçerli olmaktadır ve katılım bankaları hesabı açarken bu ilgili sözleşmeye göre açmaktadırlar. Sözleşmeden sonra ise ortaya çıkan durum mudarebeye göre sonuçlanmaktadır.

³⁴ Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi (IIFA). *İslami Finansal Prensipler ve Uygulamaları*. Cidde: IIFA Yayınları, 2001.

³⁵ Tunç, Mehmet. *Katılım Bankacılığı*. 2013

Katılım hesabının nitelikleri:

- Bu tür hesaplara para yatıran tasarruf sahipleri sabit gelir elde edemezler.
- Banka ana parayı geri ödeyeceği sözü veremez çünkü garanti altında değildir.
- Katılım bankalarındaki katılım hesaplarının açılacağı vade Merkez Bankası tarafından belirlenmektedir. Bu hesaplar en az 1 günlük ama daha ziyade 1, 3, 6 ay ve daha uzun vadeli olarak açılmaktadır. Kırık vade olarak hesap açma imkânı vardır fakat.
- Katılım bankaları tarafından işletilen fon sonunda ortaya çıkacak kârı paylaşma oranı serbestçe banka tarafından baştan belirlenebilir fakat sonra Merkez Bankasına sunması, ardından halka ilan etmesi gerekir.
- Her vade grubuna katılım hesabındaki ağırlığa göre kâr veya zarar dağıtılır.
- Katılım hesaplarındaki fonların kar ve zararı, “birim hesap değeri” baz alınarak hesaplanır ve banka hesaplarında belirtilir.
- Katılım bankası kendi açtığı fonlarla sınırlı olarak katılım hesaplarına fon kabul eder ancak cari hesaplar için böyle bir kısıtlama yoktur.

2.3.1.2. Özel Fon Havuz

Özel fon havuz hesapları, mevduat sahiplerinin “belirli projeleri”ni finanse etmek amacıyla banka tarafından kurulan müstakil hesaplardır. Bu hesaplarda işlem sırasında ana paranın geri ödeme taahhüdü verilmemekle birlikte sözleşme sonunda ortaya çıkan kâr taraflarca paylaşılmaktadır.³⁶

Katılım bankasının, müşteri ile yapılacak sözleşme konusunda vade süresi, kâr oranları, tarafların hak ve yükümlülükleri ile vade boyunca fon miktarına dair bilgi vermesi ve verilen bilgiler doğrultusunda davranması gerekmektedir. Bu tür hesaplar mukayyet mudarebe olarak isimlendirilebilir çünkü belirli koşullarla sınıflandırılmışlardır.

Özel fon havuzunun tanımı: “*Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nca tespit edilen vade ve türlerine bağlı kalmaksızın önceden belirlenmiş projelerin veya diğer yatırımların finansmanında kullanılmak üzere müstakil hesaplarda fon toplamak*

³⁶ Kalkan, Ahmet ve Mehmet Akyüz. *Modern Ekonomik Yaklaşımlar*. İstanbul: ABC Yayınevi, 2023.

suretiyle vadesi bir aydan daha az olmayan özel fon havuzları oluşturabilir. Bu şekilde toplanan fonlara ait katılma hesapları, vadeleri itibariyle ve diğer hesaplardan bağımsız olarak ayrı hesaplarda işletilir ve toplanan fonlardan diğer vade gruplarına aktarma yapılamaz. Özel fon havuzları ile ilgili olarak, oluşturulmasını ve tasfiyesini izleyen on beş gün içinde Kuruma bilgi verilir. Finansman süresinin sonunda özel fon havuzları tasfiye edilir.”³⁷

Türkiye’deki Emlak Katılım gibi bazı katılım bankalarında proje tercihli özel fon havuzu katılma hesapları bulunmaktadır. Burada ilk olarak müşteriye özel cari hesap açılmakta, ardından özel fon havuzu katılma hesabı sözleşmesi ile özel fon havuzu katılma hesabı işlem talimatı imzalanmaktadır. Ardından değerlendirme sürecine geçilmekte ve başka katılımcıları beklerken fon yaklaşık 1 ay kadar özel cari hesaplarda bekletilmektedir. Müşteri hesaplarındaki fonlar, projelerle eşleştirilene kadar müşterilerin kontrolünde bulunmaktadır. Müşterinin ilgilendiği proje belirlendiğinde özel cari hesaptaki tutarlar özel fon havuzu katılma hesabına aktarılır ve projeye ilişkilendirilir. Bu aşamadan sonra hesaplara para giriş çıkışı durdurulmaktadır ve proje ya da yatırım sonunda kâr veya zararın paylaşımıyla sona ermektedir.³⁸

Katılım bankalarındaki mudarebe uygulaması fon toplama kısmında bu şekilde yürütülmektedir. Hem özel fon havuzu hesapları hem de katılım hesapları kâr zarar paylaşımı ilkeleriyle yönetilmektedir. Fakat katılım hesabında müşteriler bankanın ortak bir havuzuna dâhil edilirken özel fon havuz hesap sahiplerinin müstakil hesabı bulunmaktadır. Özel fon havuz hesap sahiplerinin proje veya yatırım tercih etme imkânları bulunmaktadır ancak katılım hesap sahiplerinin böyle bir seçenekleri yoktur ve fon kullandırırken daha çok murabaha enstrümanı kullanılmaktadır. Bu durumda zarara uğrama ihtimali daha düşük olmaktadır ve yatırılan fon farklı projelere dağıtıldığından birinden kaybedilmesi halinde diğer yatırımlardan kâr edilebilmektedir. Son olarak katılım hesaplarında giriş çıkış serbesttir ancak iki kereden fazla çıkış yapılması durumunda o zamana kadar elde edilen kârın yarısı banka tarafından kesilmektedir. Diğer taraftan özel fon havuzunun başlamasıyla giriş çıkışlara müsaade edilmemektedir.

³⁷ Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zaman Aşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik.” 1 Kasım 2012 tarihli ve 28454 sayılı Resmî Gazete. Md. 7.

³⁸ Emlak Katılım. 2023 Yılı Faaliyet Raporu. İstanbul: Emlak Katılım Yayınları, 2023.

Tablo 1:
Katılım Hesapları ile Özel Fon Havuzları Arasındaki Farklar

Katılım hesabı	Özel fon hesabı
Katılım bankası mudarib, müşteri sermaye sahibi (rabbü'l-mal) pozisyonundadır.	Katılım bankası mudarib, müşteri sermaye sahibi (rabbü'l-mal) pozisyonundadır.
Müşterinin katılım hesabına yatırdığı parayı banka ortak fona aktarmaktadır.	Müşterinin fonu önce cari hesaba yatırılmakta sonra katılım bankası müşterinin sunduğu projelere uygun bir proje bulunması durumunda işlem başlamaktadır.
Hesaba yatırılan fonlar bekletilmeden ortak havuza aktarılmaktadır.	İlgili hesaba yatırılan fonlar bir aydan az bekletilir akabinde havuza dâhil edilmektedir.
Müşteri hangi projeye dâhil olacağını bilmemektedir. Bu tür hesaplarda fon kullanılırken murabaha gibi riski az olan enstrümanlarla gerçekleştirilmektedir.	Müşterinin tercihiyle bir projeye yatırım yapılmaktadır.
Müşteri, mevcut bir havuza katılmaktadır, bu da müşterinin havuzun geçmişteki kazancına katılması anlamına gelmektedir.	Ortak bir havuzları yoktur. Özel fon havuzu diğer havuzlardan etkilenmez.
Bu havuz sürekli olarak giriş ve çıkışlara açıktır ve müşteri istediği zaman hesabını kapatabilir ancak bu durumda kâr payı alamazlar.	Sermayedar proje eşleştirmesi yapıldıktan sonra hesaplarını kapatmaları söz konusu olmamaktadır. Bu aşamadan sonra hesaplara para girişi ve çıkışı yapılamaz, dolayısıyla hesaplar hiçbir şekilde kapatılamaz.
Sözleşme sonunda imzalanan sözleşmeye göre kâr paylaşılır ve zarar olması durumunda hesap sahibi (müşteri) tarafından karşılanır. Bu hesabın en büyük avantajı fon farklı projelere dağıtıldığında bir yerden zarar etse bile diğer projelerden kâr elde edebilir.	Bu hesaplarda tek bir yere yatırım yapıldığından katılım hesabından daha risklidir. Süre sonunda elde edilen kâr taraflarca paylaşılmaktadır. Proje zarar ettiyse sermayedara kar ödemesi yapılmaz ayrıca anaparadan gerektiği kadar zararı karşılamakla yükümlüdür.

Kaynak: (Cevherli, 2023; 84-85)

2.3.2. Fon Kullandırmada Mudarebe

Katılım bankacılığında mudarebe ile fon kullandırma süreci oldukça önemlidir. Mudarebe sözleşmeleri, katılım bankalarının hem mudarib (işletmeyi yöneten) hem de sermayedar (fon sağlayan) konumunda yer alabildiği anlaşmalardır. Bankalar, mudarebe aracılığıyla yatırımları ve projeleri finanse ederler. Bu finansman sürecinde bankalar, kendi öz kaynaklarını kullanabileceği gibi, fonda bulunan sermayeyi de

değerlendirebilirler. Ancak mudarebe sözleşmesi dışında başka bir şekilde kâr payı talebinde bulunmak, mudarebe akdinin doğasına aykırıdır.³⁹ Mudarebe ile yapılan yatırımların veya finanse edilen projelerin başarısından elde edilen kâr, sözleşmede belirlenen prensiplere uygun olarak paylaşılmalıdır. Bu süreçte, katılım bankası ve müşteri arasında imzalanan sözleşmelerin özellikle müşteri tarafından açık ve anlaşılabilir olması çok büyük bir önem taşımaktadır. Katılım bankalarında mudarebe ile fon kullandırma oranı genellikle düşüktür. Katılım bankalarında bu sözleşmenin kullanılma oranı yaklaşık olarak %3 civarındadır.⁴⁰

Katılım bankalarının mudarebe sözleşmesini tercih etmemelerinin arkasında birçok neden yatmaktadır. Bunlardan biri takip sürecinin masraflı olmasıdır. Burada katılım bankası sermayedar pozisyonunda olduğundan ve ayrıca bu sermaye ona emanet edildiğinden, diğer tarafta ise mudarib tüccar ya da girişimci sıfatında bulunduğundan müşterinin basiretli bir tüccar gibi davranmasının sağlanması gerekmektedir. Aksi durumda zarara uğrama riski yüksektir.⁴¹ Bu riski minimize etmek için sıkı takip gerekir, aynı zamanda bu işlem katılım bankası için maliyetli bir iştir, bu nedenle bazı katılım bankalarında mudarip vekil tayin edilmektedir.⁴²

Katılım bankaları, mudarebe ortaklıklarında genellikle düşük hacimli, kısa vadeli ve açık projeleri tercih etmektedir. Bu tür projeler, genellikle karmaşıklıktan uzak, hızlı bir şekilde tamamlanabilen, yani vadesi kısa ve net kararlar alabilen özelliklere sahiptir.

Bu bankalar, riskleri en aza indirerek ve yatırımlarını daha güvenli bir şekilde yönlendirerek bu tür projelere odaklanır.⁴³ Katılım bankaları, potansiyel olarak birçok farklı girişim projelerine finansman sağlayabildiği için farklı sektörlerde yatırımlarda bulunabilir. Bu sebeple katılım bankalarının ilgili sektörler ile ilgili uzmanlığa sahip olması iki tarafın sağlıklı bir kazanç elde etmesi için oldukça önemli bir husustur.

Bankalarda işlem genellikle şu şekilde gerçekleşir: Müşteri, bir katılım bankasına fon talebiyle başvurur ve potansiyel bir ortaklık için gerekli belgeleri sunar. Katılım bankası, müşterinin sunmuş olduğu bilgileri değerlendirir ve yatırım yapmak

³⁹ Tunç, Mehmet. *Türkiye’de Katılım Bankacılığı*. İstanbul: ABC Yayınevi, 2010,

⁴⁰ Tunç, Mehmet. *Türkiye’de Katılım Bankacılığı*. İstanbul: ABC Yayınevi, 2010.

⁴¹ Bulut, Ahmet ve Mehmet Er. *Ekonomik Teoriler ve Uygulamaları*. Ankara: 2012. Page 32.

⁴² Ziraat Katılım. *2023 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: Ziraat Katılım Yayınları, 2023.

⁴³ Cevherli, Fevzi. *İslam Ekonomisinde Katılım Bankacılığının Rolü*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2023.

istediği sektörü analiz eder. Bu süreçte gereken imzalar hem müşteri hem de banka tarafından atılır ve gerekli evraklar tamamlanır. Sözleşmelerin ve belgelerin taraflar arasında tamamen onaylanması ve imzalanması önemlidir. Bu aşamadan sonra katılım bankası müşteriye ortaklık bedelini aktarır. Ortaklık sözleşmesinde belirlenen bedel, önceden belirlenmiş ve taraflar arasında anlaşılmış bir miktarı temsil eder. Bu miktar, sözleşmenin ayrıntılarına ve ortaklık şartlarına bağlı olarak belirlenir. Verilen bedel, imzalanan sözleşme şartlarına uygun olarak kullanılmalıdır. Yatırımın gidişatıyla ilgili olarak, kararlar katılım bankası ve müşteri arasında paylaşılır. Anlaşılan süre sonunda elde edilen kâr, taraflar arasında belirlenen oranlara göre paylaşılırken olası zararlar banka tarafından karşılanır. Katılım bankası müşteriye bedeli aktardıktan sonra, müşteri elindeki sermayeyi ve projeyi imzalanan ilkelere uygun olarak yönetmekle sorumludur. Ayrıca müşteriye vekil olarak atayarak ortaklık faaliyetlerini yürütme hakkına sahiptir. Ancak müşteri anlaşılan prensiplere uymaması durumunda ortaya çıkan zararları karşılamakla yükümlüdür ve bu durumda banka rehin talep edebilir. Bu süreçler, katılım bankacılığı alanında hem müşteri hem de banka için önemli ve titizlikle yönetilmesi gereken adımları içerir.⁴⁴

2.4. Günümüz Mudarebe Uygulamalarında Karşılaşılan Problemler

Mudarebe, İslami finans sistemi içerisinde, yatırımcıların sermayelerini bir girişimciye vererek işletme faaliyetlerinden doğacak kârı aralarında paylaşma esasına dayanan bir finansman yöntemidir. Bu yöntem, riskin sermaye sahibi ile emek sahibi arasında paylaşılmasını öngörür ve bu sayede İslami prensiplere uygun bir yatırım imkânı sunar. Ancak günümüzde mudarebe uygulamaları, katılım bankalarını bir dizi zorlukla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu da mudarebe finansman yönteminin yaygınlaşmasını engellemekte veya sınırlamaktadır.

2.4.1. Riskli Olması

Mudarebenin katılım bankalarında uygulanmasını engelleyen en büyük etkenlerden biri yüksek risk içermesidir. Günümüz katılım bankalarının mudarebe kullanım oranına

⁴⁴ Ziraat Katılım. *2023 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: Ziraat Katılım Yayınları, 2023

bakıldığında yüzde üç gibi bir oran karşımıza çıkmaktadır.⁴⁵ Mudarebe yerine banka sisteminin özüne daha uygun, riski daha az olan murabaha sözleşmesi kullanılmaktadır.

Murabaha, katılım bankaları tarafından fon kullandırma tarafında çokça kullanılan bir araçtır. Bunun sebebi, bir malın ne kadara mal olduğunun ve bankanın bunun üzerine belirlediği kâr oranının açıkça ifade edilmesidir. Mal banka tarafından önceden alındığı için banka zarara uğrama riskini azaltır. Yani murabaha işlemleri genellikle iyi teminatlandırılmaktadır. Murabaha, katılım bankalarının müşterilere hızlı ve az riskle finansman sağlanmasına yardımcı olur. Mudarebede ise yatırım yapılan projenin zararla sonuçlanması durumunda banka zarara uğramaktadır.

Sonuç olarak mudarebe yöntemi, yüksek getiri potansiyeline sahip olmasıyla birlikte, sermayedar için anaparanın korunmasının ve kârın garanti olmaması nedeniyle önemli riskler taşımaktadır. Katılım bankalarının ve yatırımcıların, mudarebe yatırımlarını yaparken bu riskleri değerlendirmeleri gerekmektedir ve bu da maliyeti artırmaktadır.

2.4.2. Ahlaklı Girişimci

Mudarebe sözleşmeleri, katılım bankalarının önemli finansman araçlarından biridir. Ancak ahlaklı girişimci niteliğinin azalması, bu enstrümanın kullanımının azalmasına yol açan temel nedenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, açıkça ifade edilmese de önemli bir sorun teşkil etmektedir. İslam kültüründe dürüst ve güvenilir tüccarın makamı nebilere, sıddıklara ve şehitlere yakın bir seviyede kabul edilir. İbni Mace'nin "Ticaret" bölümünde ifade edildiği gibi, "*Dürüst, sözüne ve işine güvenilir tüccar, nebiler, sıddıklar ve şehitlerle beraberdir.*"⁴⁶ Ancak toplumda artan ahlaki sorunlar -yalan söyleme, aldatma, aşırı kâr hırsı gibi- insanların bu yüksek makamlara ulaşmasını engeller. Toplumsal ahlakın bozulması, insanların daha fazla kazanç elde etme arzusuyla adil olmayan yollara başvurmalarına ve böylece hem bireysel hem de toplumsal güven sorunlarına yol açar. Günümüz ekonomik sistemlerinin birçoğu, etik değerler göz ardı edilerek kısa vadeli kazançları öne koyma eğilimindedir. Bu yaklaşım, birkaç grup tarafından suistimal edilerek insanların alın teriyle kazanmak yerine başkalarını ezerek kişisel çıkarlarını ön planda tutmalarına neden olur. Katılım

⁴⁵ Tunç, Mehmet. *Türkiye'de Katılım Bankacılığı*. İstanbul: ABC Yayınevi, 2010.

⁴⁶ İbni Mace. *Sünen İbni Mace: Kitabü't-Ticaret*, Cilt 1. İstanbul: XYZ Yayınevi,

bankalarının mudarebe gibi yatırım ve proje destekleme yöntemlerini kullanmaktan çekinmelerinin altında yatan sebepler arasında Müslüman toplumlarındaki usulsüzlükler de yer almaktadır.⁴⁷ Bu durum, katılım bankalarının mudarebe finansman yöntemlerini yeniden değerlendirmeye iten önemli bir faktördür. Ahlaki sorunların çözilememesi, ortaklığa dayalı finansman modelleri gibi kazan-kazan mantığına dayalı enstrümanların kullanımının azalmasına sebep olur. Çünkü bu tür modeller, dürüstlük ve güven üzerine inşa edilmektedir. Dürüstlüğün eksikliği, kazan-kazan yerine kazan-kaybet durumlarına yol açar ve bu da bu finansman modellerinin etkinliğini azaltır. Dolayısıyla mudarebe sözleşmesi gibi ortaklığa dayalı finansman araçlarının etkin kullanımı, toplumda ahlaki değerlerin güçlendirilmesi ve girişimci niteliklerinin iyileştirilmesi ile doğrudan ilişkilidir. Katılım bankalarının bu finansman yöntemlerine olan güvenini artırmak ve geniş çapta kullanımını teşvik etmek için bireyler ve toplumlar olarak ahlaki standartları yükseltmeye ve sürdürmeye odaklanılması gerekmektedir.

2.4.3. Vade Uzunluğu

Katılım bankalarının mudarebe anlaşmalarını kullanmaktan kaçınmalarının başka bir nedeni ise bu sözleşmelerin getiri sağlama süresinin uzunluğu ve buna bağlı olarak ortaya çıkan likidite sorunlarıdır. Mudarebe anlaşmalarının kâr sağlama süresi genellikle bir yılı aşmaktadır.⁴⁸ Bu durum, hem bankalar için likidite sorunları yaratmakta hem de tasarruf sahipleri veya yatırımcılar için beklenen sürenin uzunluğu nedeniyle cazip olmamaktadır. Katılım hesaplarının vade süresi ortalamasının üzerinde olması, bankalar ve yatırımcılar için ek zorluklar oluşturmaktadır. Mudarebe anlaşmalarının uzun vade süreleri, aynı zamanda bankanın maliyetlerinin artmasına neden olabilir. Olası bir zarar durumunda bu zarar hem banka hem de sermayedarlar tarafından karşılanmaktadır. Katılım bankaları, müşteri memnuniyetini önceliklendirerek piyasada rekabetçi kalabilmektedir ve bunun için müşteri odaklı bir yaklaşımı benimsemek zorundadır. Çünkü müşteriler, bankanın en önemli varlıklarıdır. Mudarebenin uzun vadeli olması ve kâr dağıtımının beklenen değil, gerçekleşen kâr

⁴⁷ Canbaz, M. F., ve A. Erden. “Katılım Bankalarında Mudarebe Finansmanını Engelleyen Faktörler.” *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5, no. 4 (2020): 646-658.

⁴⁸ Sağlam, M. S., ve T. Eğri. “Mudarebe Finansmanının Katılım Bankalarında Uygulanmasının Ahlaki Risk Yönünden Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği.” *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies* 6, no. 2 (2020): 197-226.

üzerinden yapılması, mevduat sahiplerinin bu tür uzun vadeli finansal araçlardan kaçınmasına ve murabaha gibi daha kısa vadeli getirilere sahip enstrümanlara yönelmesine neden olmaktadır.⁴⁹ Bu durum, katılım bankaları arasında da geçerlidir; zira bankacılık sektörü rekabetçi bir pazardır ve bankalar kâr odaklı çalışmaktadır. Mudarebe sözleşmelerinin uzun vadeleri, katılım bankalarını alternatif finansman yöntemleri arasında murabaha gibi daha kısa vadeli enstrümanlara yönelmeye teşvik etmektedir. Bu dinamikler, katılım bankacılığı pratiğinde mudarebe kullanımının azalmasına sebep olan faktörler arasında yer almaktadır.

2.4.4. Mudarebede denetim zorlukları

Mudarebenin zorlukları arasında “denetim zorluğu” başı çeken unsurlardandır. Özellikle bankaların bu konuda denetim yapma kapasitesi oldukça sınırlıdır.

Mudarebe sözleşmelerinde standart prosedürlerin olmaması denetim sürecinde belirsizliklere neden olmaktadır. Bir mudarebe anlaşması bir diğer mudarebe anlaşmasından farklı olabilmektedir ve bu, denetim sürecinde kıyaslama standardı oluşturmayı zorlaştırmaktadır.⁵⁰

Mudarebe sözleşmelerinin denetim kolaylığı için yasal ve düzenleyici çerçeve oluşturulması gerekmektedir. Mudarebe sözleşmesi islam hukuka göre temel aldığı için geleneksel hukukta karşılığı bulunmamaktadır. Bu durum, denetim süreçlerinde sözleşmelerin yasal olarak nasıl değerlendirileceği ve uygulanacağı konusunda belirsizlik yaratır.⁵¹

Mudarebe sözleşmesi islami finans için çok önemli bir finansal araç olduğu şüphesiz ancak mudarebenin daha güvenli uygulanabilmesi için mudarebe ekosistemine uygun bir düzenleyici çerçeve kurulması gerekmektedir. Mudarebenin doğası gereği kendine uygun bir ekosistem kurulmaması durumunda ortaya çıkan riski minimize etmek imkansız bir hale gelmektedir.

⁴⁹ Çelik, İmran. *Meşru’ Bir Yatırım Aracı Olarak Mudarebe ve Günümüzde Kullanımı*. İstanbul: XYZ Yayınevi, 2019.

⁵⁰ Harunoğulları, Erdal, *Why is Mudaraba not Practiced by Islamic Banks? How can Islamic Banks Apply Mudaraba Financing Method through Models?* Uluslararası akademik birikim dergisi, 2023.

⁵¹ Ahmed, Habib. *Islamic Banking and Finance: Fundamentals and Contemporary Issues*. Kuala Lumpur: Islamic Research and Training Institute, 2011.

2.5. Mudarebe ile İlgili Uygulamalar

Mudarebe, ekonominin gelişimi için oldukça önemli bir araçtır. Bu aracın önemi, doğrudan reel ekonomiye etki etmesidir. Bu model, yatırımcı ile girişimci arasında adil bir gelir paylaşımını sağlar ve İslami ilkelere göre faizsiz bir finansal yapı sunar. Bu enstrümanlar, çeşitlilik sağlayarak ve İslami finansın felsefesine uygun alternatifler sunarak ekonomik kalkınmayı destekler. Mudarebe ile ilgili ana finansal enstrümanlar, mudarebe sukuk, mudarebe tekafül, fon yönetim şirketlerindeki mudarebe uygulamaları gibi modeller sunulmaktadır. Bu başlık altında ise sadece üç modelden bahsedilecektir: mudarebe sukuk, mikro finans mudarebe ve kitlesel fonlama mudarebe.

2.5.1. Mudarebe Sukuk

Sukuk, geleneksel finasta tahvil, bononun İslami finastaki karşılığı olarak bilinmektedir. Sukuk ile tahvil arasındaki fark ise sukukun İslami ilkeler doğrultusunda uygulanmasıdır. Sukuk “sakk” kelimesinin çoğuludur ve anlamı kaynaklarda “yazılı belge” olarak geçmektedir.⁵² Günümüzde sukuk, finansal sertifika yani menkul veyahut mülkiyet değerini temsil eden bir senettir.

Malezya, 2002 yılında ilk defa sukuk ihraç etmiştir. Daha sonra İngiltere gibi Batılı ülkeler ile İslam dünyasında popülerlik kazanan sukuk, artık birçok ülkede uygulanmaktadır. Sukuk, varlıklara dayanan ve İslami ilkelere uygun bir finansman aracıdır. Bu finansman yöntemi, yatırımcılara günümüz diliyle tahvil, bono veya kira sertifikası şeklinde bir yatırım belgesi sunmaktadır. Sukuk, İslami finans prensiplerine uygun olarak geliştirilmiş olup, sermayenin çeşitli projelerde kullanılmasını sağlayan bir yöntem olarak kabul edilir.⁵³

Mudarebe sukuk, mudarebe mantığıyla uygulanan bir sukuk modelidir ve üç taraftan arasında cerayan etmektedir. Birinci taraf sıcak paraya ihtiyaç duyan taraf yani girişimci, ikinci taraf katılım bankası ya da sukuk yöneticisi veya ihraççı, üçüncü taraf ise sermaye sağlayıcılardır ki bunlar kişiler ya da kurumlardan oluşmaktadır.

⁵² Kallek, Cengiz. *İslam İktisat Tarihi*. Ankara: 2008. Sayfa 584.

⁵³ Cebeci, İbrahim. *Katılım Bankacılığı ve İslam Ekonomisi*. İstanbul: 2019. Sayfa 523.

Örnek: A şirketi bir köprü yapacaktır. Köprü yapımı 2 yıl sürecektir. Fakat şirket köprüyü yapmak için finansmana ihtiyaç duymaktadır. Burada şirket ihtiyacı olan para kadarını ortaklığa açmaktadır. Bunu katılım bankaları ya da aracı kurumlar bünyesinde kurulan varlık kiralama şirketleri aracılığıyla yapılmaktadır. Aracı şirket bunu sertifikalara ayırıp menkul kıymete çevirir ve ardından bu sertifikaları ihraç eder. Aracı kurumlar menkul kıymetleştirdikleri varlık kira şirketi (VKŞ) hisselerini yatırımcılara ihraç eder. Katılımcılar başta belirlenmiş bir süre (genelde uzun vadeli) için sertifikaları aracılığı ile VKŞ ye ortak olurlar.⁵⁴

İhraç edilen sertifikaları satın alan kişiler veya kurumlar, bu sertifikalar yapının yüzde kaçına tekabül ediyorsa o kadarına ortak olmaktadır. Sonunda ilk sermaye sahiplerine anaparaları geri ödenmekte, kalan kâr da anlaşılan oran karşılığında paylaşılmaktadır. Zarar edilmesi durumunda bu zararı sermayedar karşılamakta ve girişimci emeğini kaybetmektedir.

Bu finansman modeli yapılmak istenen yollar, limanlar, köprüler vb. projeler için çok elverişli bir modeldir çünkü burada yapılan yatırımlar doğrudan ekonomiye dokunmaktadır. Ayrıca halka arz edildiği için yatırımcılar bu durumdan kâr elde etmekte ve bu faizsiz bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Girişimci ise borçlanmadan istediği sermayeyi elde etmekte ve sonucunda proje hayata geçirmektedir. Bu finansman modelinin geliştirilmesi ve vergilendirmenin iyi bir şekilde yapılandırılması durumunda kullanımının artacağı ve piyasaya çok büyük katkılar sağlayacağı şüphesizdir.⁵⁵

2.5.2. Mikrofinansta Mudarebe Kullanımı

Mikrofinans, özellikle bankacılık hizmetlerine erişim sağlayamayan düşük gelirli bireylerin ekonomik aktivitelerde bulunmalarını desteklemek için düşünülmüş bir ekonomik kalkınmayı destekleyici bir modeldir. Bu finansal modelin temel amacı, küçük ölçekli krediler sağlayarak yeni iş fırsatları yaratmak veya mevcut küçük işletmelerin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Mikrofinans hizmetleri, bireylerin üretken girişimlerde bulunmalarını teşvik ederek onların ekonomik durumlarını iyileştirmelerine yardımcı olmayı hedeflemektedir. Bu sayede, düşük gelirli kişilerin

⁵⁴ Emlak Katılım. *2023 Yılı Faaliyet Raporu*. İstanbul: Emlak Katılım Yayınları, 2023.

⁵⁵ Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi. *Türkiye Finansal Durum Raporu*. Ankara: Cumhurbaşkanlığı Yayınları, 2022. Sayfa 226.

kendi işlerini kurmaları veya geliştirmeleri için finansal destek sağlanır (Karlan ve Goldberg, 2007:3). İslami mikrofinans ise geleneksel mikrofinans ile aynı bakışa sahiptir fakat işleyiş olarak farklılaşmaktadır. İslami mikrofinans vakıf vb. sivil toplum kuruluşları olabilecekleri gibi kooperatif, banka vb. ticari kurumlar da olabilirler.

Mikrofinans mudarebe, borç vermek yerine fakir girişimciler ile ortaklığa girilerek yapılan sözleşmedir. Toplumda fakir, sermaye yetersizliği yaşayan fakat ticarete veya girişimcilikte kabiliyetli, bilgili kişiler mevcut. Mikrofinans kurumları bu kişilere ortaklık yapısı ile finansman sağlamaktadır. Bu durumda geleneksel finans mantığıyla borç alıp sonra faizle geri ödemek yerine iki taraf bir ortaklığa girmektedir. Sermaye sahibi mikrofinans kurumu finansman sağlarken fakir girişimci de parayı kâr bölüşümü karşılığında işletmektedir. Bu işlemin sonunda kâr paylaşılmaktadır. Tabii bunun birtakım sorunları da vardır fakat bu konu daha sonraki bölümde daha detaylı olarak ele alınacaktır. Maalesef katılım bankacılığına benzer şekilde mikrofinans alanında mudarebe ile fon kullandırım oldukça küçük bir pay alabilmektedir.

2.5.3. Tekafülde Mudarebe Kullanımı

Tekaful terimi, Arapça “kafala” kelimesine dayanır ve “birbirinin yükümlülüklerini, zararlarını paylaşma, bir diğerrinin yerine geçme ya da garanti verme” gibi anlamlara gelir.⁵⁶

Mudarebeye dayalı tekafül, aslında tekafül modellerinden biridir ve kâr-zarar anlayışla çalışmaktadır. AAOIFI tarafından tanımlanan İslami sigorta sistemleri şu şekilde açıklanır: “İslami Sigorta, belirli risklere maruz kalan kişilerin, bu risklerin gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkacak zararların tazmin edilmesi konusunda anlaşmasıdır”.⁵⁷ Mudarebeye dayalı tekafül modelinde asıl amaç, teberru (bağış) yoluyla toplanan fonların kâr-zarar modeline göre yönetilmesi, oluşan zararların karşılanması ve sonuçta elde edilen kârın paylaşılması veya karşılaşılan zararın katılımcılar arasında paylaşılmasıdır. Bu modelde iki ana aktör vardır: mudarib olarak bilinen tekaful yöneticisi veya şirketi ve rabbü-l mal olan tekafül katılımcıları.⁵⁸

⁵⁶ Söyler, İlhami. *Tüm Yönleriyle Tekaful*. İstanbul: 2023.

⁵⁷ AAOIFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions). *Shari'ah Standards*. Manama: AAOIFI, 2012.

⁵⁸ Şimşek, Ahmet ve Hasan Pekirbızlı, 2012.

Tekaful fonundan toplanan paralar, öncelikle mevcut yükümlülüklerin karşılanması için kullanılır. Bunlar arasında reasürans giderleri, operasyonel masraflar ve hasar tazminatları bulunur. Bu zorunlu harcamalar düşürüldükten sonra kalan fonlar, İslami finans prensiplerine uygun olarak yönetilir. Bu yatırımlar; faiz içermeyen, spekülatif olmayan ve İslami ahlak kurallarına uygun işletmelerde yapılan yatırımları içerir. Örneğin alkol, tütün ve kumar gibi fıkhi olarak uygun olmayan sektörlerle yatırım yapılmaz. Yatırımın amacı, fonun değerini artırmak ve katılımcılar arasında adil bir şekilde paylaşılan kârı maksimize etmektir.⁵⁹

Mudarebeye dayalı tekafül sistemi özellikle Malezya ve Endonezya gibi Güneydoğu Asya ülkelerinde yaygın olarak benimsenmiştir. Malezya’da, İslami finans alanının ileri düzeyde gelişmiş olması ve devletin olumlu yönlendirmeleri bu modelin tercih edilmesini sağlamıştır. Endonezya’da ise geniş Müslüman nüfusu ve İslami finansal hizmetlere yönelik artan talep, mudarebeye dayalı tekafülün popüleritesinin artmasına katkıda bulunmuştur. Bu ülkelerde mudarebeye dayalı tekafül, geleneksel sigorta alternatiflerine karşı İslami bir çözüm olarak kabul edilirken İslami prensiplere dayalı finansal hizmetler sunar.⁶⁰

2.5.4. Portföy Yönetim Şirketlerinde Mudarebe

Portföy firmalar emeklilik fon yatırımları, bireysel fon yatırımları ve yatırım fonları yönetmektedir. Bu firmalar kendilerine verilen sermayeyi piyasada değerlendirerek kar elde etmektedirler. Türkiye’de katılım bankaları ve islami finansal kuruluşları aracılığıyla oluşturulan sukuk ve reel sektöre yapılan yatırımlar fonlarda mudarebe modelini kullanılmaktadır.

Sermaye sahipler veya kurumlar artı sermayelerini değerlendirmek için bu fonları portföy şirketlere yatırırlar. Ardından şirket bu fonları finansal araçlarda veya reel sektör projelerinde; genellikle enerji, inşaat ve teknoloji projelerde değerlendirirler ve bu yatırımlardan elde edilen kar anlaşıldığı orana göre taraflarla paylaşılmaktadır.

⁵⁹ Aslan, 2015.

⁶⁰ Tolefat, Abdulrahman ve Mehmet Asutay. *Islamic Finance: Principles and Practice*. London: XYZ Yayınevi, 2013. Page 36.

Bazı fonlar belirli sektörler için mudarebe anlaşmalar yapılır. Örneğin gayrimenkul veya startup projeler yatırılan fonlar. Bu anlaşmalarda sermaye sahibi fonlarını sadece bir sektöre yatırım yapılmasına izin verir ve fon yöneticisi sadece bu sektörde sermayeyi değerlendirir ve bu yatırımlardan elde edilen kar taraflarda anlaşıldığı orana göre değerlendirilir.

Bu alanda fon yönetici şirketlerin karşılaştıkları zorluklar arasında kar belirsizliği; yani projenin başarılı olma durumu yüzde yüz bilinmiyor ve projenin başarısız olması durumunda iki taraf kaybetmektedir, yatırımcı güveni ve piyasa riskler olarak sıralanabilir.

Mudarebe modeli, fon yönetim şirketleri için esnek bir finansman aracı sunar. Ancak, yatırımcıların ve fon yöneticilerinin bu modelin detaylarını ve risklerini anlaması, başarılı bir iş birliği için kritik öneme sahiptir.

III. BÖLÜM:

FİNTEKLER VE MUDAREBE

Fintek, İngilizce “financial technology” (finansal teknolojiler) kelimelerinin kısaltması olup finans alanında yaşanan bir teknolojik yeniliktir. Fintek, yatırım ve ödeme gibi finansal hizmetlerin kolay bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlayan bir teknolojik sektördür. Fintek, özellikle kripto finans ve bankacılık alanlarında her geçen gün bir ilerleme kat etmektedir. İnsanlar için hem masraf hem de zaman konusunda tasarruf sağlamaktadır.

3.1. Fintek Kavramı

Finansal teknoloji (fintek), geleneksel finansal işlemleri iyileştirmek amacıyla teknolojiyi kullanan ve gün geçtikçe yükselen bir sektördür. Bu sektör, dijitalleşme ve teknolojik yenilikler aracılığıyla finansal hizmetlerin erişilebilirliğini, verimliliğini ve kullanıcı deneyimini artırmayı hedefler. Yapay zekâ, blok zincir teknolojisi, büyük veri analitiği ve mobil uygulamalar gibi çeşitli teknolojik araçları kullanan fintekler; bankacılık, sigortacılık, yatırım ve ödeme sistemleri gibi alanlarda önemli bir rol oynamaktadır. Bu yenilikçi yaklaşım, finansal hizmetlere erişim ve finansal işlemlerde daha fazla şeffaflık, güvenlik ve kolaylık sağlamayı amaçlar.⁶¹

Fintek, geleneksel finansal hizmetlerin yerine daha yenilikçi, dijitalleşme yanlısı bir yaklaşım getirerek finansal hizmetlere erişimi ve bunların kullanımını büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Ayrıca fintekin bu yenilikçi yaklaşımı, müşteri deneyimini kişiselleştirerek, daha düşük maliyetler ve daha yüksek verimlilik sağlayarak iyileştirmeyi hedeflemektedir.⁶²

Fintek, geleneksel bankacılık ve finans piyasası işlemlerinin karmaşık yapısından sıyrılarak hızlı, etkili ve yaşadığımız çağa uygun teknolojiler sunmayı amaçlamaktadır. Bu teknolojiler, uzun prosedürler olmadan işlemleri kolaylaştırarak müşterilere daha hızlı ve verimli bir deneyim sunmaktadır.

⁶¹ Schueffel, Patrick. *Finansal Teknoloji Kılavuzu*. İstanbul: 2016. Sayfa 45.

⁶² Gimpel, Henner, et al. *Dijital Dönüşüm ve İş Modelleri*. İstanbul: 2017. Sayfa 247.

Günümüzde finansal teknoloji şirketleri; makine öğrenimi, davranış analizi, veri merkezli pazarlama ve API'leri kullanarak yeni teknolojiler geliştirmekte ve finansal alanda güçlü bir varlık oluşturmaktadır. Bu şirketler, geleneksel finansal hizmetlerdeki süreçleri iyileştirerek, müşterilere daha iyi hizmet sunarak sektörde önemli bir etki yaratmaktadır.

Finans sektöründeki teknolojik gelişmeler, tarihsel olarak kritik bir rol oynamıştır. Son yıllarda, bankacılık ve finans alanında bilgi teknolojilerinin entegrasyonu, dijital teknolojilerin hızlı evrimini tetikleyerek lerin yükselmesine katkıda bulunmuştur.⁶³

3.2. Fintek'in Tarihsel Evrimi: Teknoloji ve Finansın Entegrasyonu

Bu bölümde sunulan bilgiler, finteklerin tarihsel gelişimini ve finans sektöründeki önemli dönüşümleri anlamak için bir çerçeve sağlamayı hedeflemektedir. Bu bölümde fintekin tarih boyunca yaşadığı önemli olaylar ve teknolojik ilerlemeler detaylı bir şekilde incelenecek ve finteklerin finans sektöründeki etkisi üzerine kapsamlı bir analiz sunulacaktır.

Toplumların ticaret ve para kullanımıyla birlikte finans ve teknoloji (FinTech) tarihi şekillenmiştir. Ancak modern fintek hareketi, 20. yüzyılın sonlarına doğru ve 21. yüzyılın başlarında önemli bir ivme kazanmıştır. Bu dönemin kökleri, geleneksel finans yapısının hızla gelişen teknolojik yeniliklerle uyumlu hale getirilmesine dayanmaktadır.

1990'ların sonlarında internetin yayılması, finansal hizmetlerin dijitalleşmesinin ilk adımlarını attırmıştır. İnternet bankacılığı ve çevrimiçi ödeme sistemleri, finansal işlemleri kolaylaştırarak müşterilere daha fazla erişim ve kolaylık sağlamıştır. Ancak finteklerin büyük patlaması, 2008 finansal krizi ile beraber ortaya çıkmıştır. Bu kriz, geleneksel finansal kurumların güvenilirliğini sorgulayan ve daha şeffaf, kullanıcı odaklı çözümlere olan talebi artıran bir dönem başlatmıştır.

Yeni teknolojilerin ortaya çıkmasıyla birlikte girişimciler ve teknoloji şirketleri, finansal hizmetlerin çeşitli alanlarında yenilikçi çözümler sunmaya başlamıştır. Mobil ödemeler, eşler arası krediler, dijital para birimleri ve blok zinciri teknolojisi gibi alanlarda hızla büyüyen bir ekosistem oluşmuştur. Bu yeni oyuncular, geleneksel

⁶³ Begley, Thomas M., ve Anirudh Srinivasan. *Liderlik ve Organizasyonel Davranış*. Ankara: 2022.
Jünger, Melanie ve Mark Mietzner. *Dijital Dönüşüm ve Stratejiler*. İstanbul: 2020.

bankacılık kurumlarına meydan okuyarak daha hızlı, daha verimli ve daha uygun maliyetli hizmetler sunmayı hedeflemişlerdir.

Günümüzde fintek sektörü, dünya genelinde önemli bir etki yaratmakta ve finansal hizmetlerin geleceğini şekillendirmektedir. Büyük teknoloji şirketlerinin yanı sıra küçük startup'lar da bu alanda etkili rol oynamaktadırlar. Regülasyonlar, güvenlik endişeleri ve rekabet gibi zorluklarla karşı karşıya kalan fintek şirketleri, sürekli olarak kendilerini yenilemeye ve geliştirmeye çalışmaktadır.

Fintek hareketi, finansal hizmetlerin demokratikleşmesini ve kolay erişilebilirliğini artırırken aynı zamanda endüstrinin dönüşümünü hızlandırmaktadır. Gelecekte yapay zekâ, büyük veri ve blok zinciri gibi teknolojilerin daha da yaygınlaşmasıyla birlikte, fintekin etkisi daha da artacak ve finansal hizmetlerin daha yenilikçi ve sürdürülebilir bir şekilde sunulmasına katkıda bulunacaktır.

Finans sektöründe teknoloji ve yenilik odaklı bir dönüşümün hızla devam edeceği açıktır ve bu dönüşüm, finansal hizmetlerin daha adil, şeffaf ve etkili bir şekilde sunulmasına katkıda bulunacaktır.

3.2.1. Finteklerin Başlangıcı ve İlk Zamanlar

Finteklerin kökenleri, 1866-1867 yıllarına kadar uzanır ve bu dönemde finansal hizmetlerin geleneksel yapısının dijitalleşme süreci başlamıştır. Bankacılık ödeme sistemlerinin gelişmesiyle birlikte, manuel işlemler giderek dijital bir düzeye geçmiştir. 1918'de telgraf ve mors alfabesiyle yönetilen ilk fon transfer sistemi olan Fedwire ortaya çıkmıştır. 1950'lerde ise Diners Club (Diners Club, 2021) ve American Express (American Express, 2021) gibi çok amaçlı ödeme araçlarıyla toplum kredi kartları ile tanışmıştır. Bu dönem, iletişim ve teknoloji altyapısının geliştirilmesi ile belirginleşmiştir. Ayrıca bu dönemde transatlantik projesi de geliştirilmiştir.

3.2.2. Finteklerin Gelişimi ve Ticari Yenilikler

Bu dönemde ticari faaliyetlerin ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte fintek alanında önemli bir ilerime kat edilmiştir. ATM'lerin, SWIFT'in (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication), internet bankacılığının ve kredi kartlarının finans sistemine girmesiyle finansal hizmetin dijital düzeyde işlenmeye

başladığı gözlemlenmiştir. Bu dönemde, finans sektöründe önemli bir dijital dönüşüm meydana gelmiştir.

3.2.3. Finteklerin Modern Çağı: 2008'den Bugüne

Son olarak, 2008 finansal krizi ile beraber Fintek alanı insanların merak konusu olmaya başlamıştır. Bu dönemde, finansal ürünlerin ve hizmetlerin teknolojiyle entegre edilmesi işlem maliyetlerinin azalmasına ve zamanın verimli kullanımına sebep olmuştur. Teknolojinin ilerlemesi, finansal işlemlerin elektronik cihazlar üzerinden gerçekleştirilmesi mümkün hale gelmiş ve finansal sistemde büyük bir değişim yaşanmıştır.

3.3. İslami Fintek

İslami fintek, finans sektöründe teknoloji kullanarak İslami ilkelerle uyumlu şekilde hizmet ve ürün sunma pratiğidir. Bu yaklaşım, İslami finansal hizmetlere ve ürünlere yenilikçi alternatifler sunarak işlemleri daha hızlı, maliyeti etkin ve zaman tasarruflu hale getirmektedir.⁶⁴ Geleneksel fintekten farklı olarak İslami fintek; faiz (riba), belirsizlik (gharar) ve spekülasyon gibi İslami finans prensipleriyle çelişen uygulamaları içermez. Bu finansal işlemlerin şeffaf, risk paylaşımly ve adil olması önemlidir. İslami fintek, bu prensipleri modern teknolojiyle birleştirerek hem finansal hizmetlere erişimi genişletir hem de İslami değerlere uygunluk sağlar. Bu yaklaşım, küresel finans alanında önemli yankı oluşturmakta ve İslami bankacılık, tekafül gibi alanlarda yenilikçi çözümler sunmaktadır.

“Teknolojinin İslamisi” kavramı, teknolojinin İslami değerler ve prensiplerle nasıl uyum içinde kullanılması gerektiğini ifade eder. Bu kavram, teknolojinin hayatımızın ayrılmaz bir parçası olduğunu ve özellikle Müslüman toplumların, bu araçları kendi inançlarıyla çelişmeden nasıl entegre edebileceklerini tartışmaktadır. İslami prensiplere göre bir yaşam tarzı benimseyen Müslümanlar için teknolojinin bu değerlere uygun bir şekilde kullanılması, hayatı kolaylaştırmanın yanı sıra çağımıza uygun bir yaşam tarzı da geliştirmektedir.

⁶⁴ Alan, et al. *Fintek ve İslami Finans*. İstanbul: Albaraka Yayınları, 2018.

Finteklerin yükselişi ile birlikte İslami finansın teknolojik çözümlerle entegrasyonu daha da önem kazanmıştır. Özellikle 2015 yılından itibaren İslami fintek, önemli bir ivme yakalamıştır. Türkiye’de katılım bankaları, Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) gibi finansal kurumlar İslami fintek alanında atılımlar yaparak sektörün canlanmasına ve gelişimine önemli katkılarda bulunmuşlardır.

3.4. (İslami) Fintek Çerçevesinde Kullanılan Teknolojiler

Blok Zinciri

Blok zinciri teknolojisi, bugün çoğunlukla kripto para birimlerinde kullanılmakta olup bu teknolojinin kökenleri 1982 yılına dayanır. O dönemde David Chaum, Berkeley’deki California Üniversitesinde doktora yaparken “Birbirine Güvenmeyen Gruplar Tarafından Oluşturulan, Sürdürülen ve Güvenilen Bilgisayar Sistemleri” adlı tezinde, birbirine güvenmeyen tarafların güvenli bir şekilde işlem yapabilmelerini sağlayacak bir dijital ağın ilk örneklerini sundu. Bu sistem, merkezî bir otoriteye ihtiyaç duymadan işlem yapılmasına olanak tanıyacak şekilde tasarlanmıştı ve daha sonraları blok zinciri teknolojisinin temelini oluşturdu.

2008 yılında, Satoshi Nakamoto “Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System” başlıklı bir makale yayınlarak iş ispatı konsensüs mekanizması “proof of work” ile desteklenen ve her işlemin ağ üzerindeki tüm katılımcılar tarafından kaydedilip paylaşıldığı, resmî bir otoritesi olmayan, bir dijital defter olan blok zincirini tanıttı. İlgili makalesinde Nakamoto, blok zinciri “yapılan her işlem bilgisinin ağdaki katılımcılar tarafından kaydedildiği ve paylaşıldığı dağıtılmış bir veri yapısıdır” diye ifade etmiştir.⁶⁵

Bu teknolojinin üç temel özelliği;⁶⁶ özerklik, doğrulanabilirlik ve değişmezlik olarak öne çıkmaktadır. Bağımsızlık; merkezî bir otoritenin olmaması ve işlemlerin doğrudan taraflar arasında gerçekleşmesi, doğrulanabilirlik; işlemlerin şifrelenmiş doğrulama mekanizmaları ile korunması, değişmezlik ise kaydedilen bilgilerin geriye

⁶⁵ Nakamoto, Satoshi. *Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System*. 2008.

⁶⁶ Erdena, Bahattin ve Bora Topal. *Türkiye’de ve Dünyada İslami Fintek Sektörünün Gelişimi*. İstanbul: ABC Yayınları, 2021.

dönük olarak değiştirilememesi şeklinde ifade edilir. Bu özellikler, kullanıcıları dolandırıcılık gibi risklere karşı korur ve sistem güvenliğini sağlar.⁶⁷

Blok zincirinin İslami finans dünyadaki önemi her geçen gün artmaktadır. İslami finansın günümüzdeki en büyük sıkıntısı günümüz finans sisteminin hem içinde olması hem de ona bağımlı olmasıdır. İslami fintekin, blok zinciri ağını fıkhi kuralları gözeterek geliştirmesi durumunda bu sorunun yavaş yavaş çözülmesi mümkündür. Blok zincirin İslami finansa verebileceği en büyük katkı, diğer kurumlara olan bağımlılığın ortadan kalkmasıdır.⁶⁸

Bu teknolojik yapı, İslami bankaların güncel mevzuattan kaynaklanan kısıtlamalar ve SWIFT gibi aracı kurumlardan kurtulmasına imkan verebilir. Böylece faizsiz bir finans sistemi inşa etmek daha kolay olabilir.

2017 verilerine bakıldığında bu teknolojiyi kullanan İslami bankaların varlığı görülmektedir. Emirates İslami bankasının ödeme sistemindeki güvenliği maksimuma çıkarmak için bunu kullandığı görülmüştür. Sonraki yıllarda ise El Hilal bankası sukuk ihracını gerçekleştirmek için blok zincir ağı kullanmıştır. Ayrıca İslami finansal kurumlar da akıllı sözleşmelerinde (sözleşmeleri otomatik hale getirmek için) bu teknolojiyi kullanmaktadır.⁶⁹

3.4.1. Bulut Bilişimi

Bulut bilişimi, fintek için çok önemli bir unsurdur. En basit tanımıyla bulut bilişimi, insanların bilgilerinin veya şirketlerin verilerinin dijital ağ yoluyla korunması imkânı sunar. Başka bir deyiş ile bilgiler sabit sürücülerde, hafıza kartları yerine internet üzerindeki veri tabanlarında depolanmaktadır. Bulut bilişiminin icadından önce finans dünyası bellek gibi taşınabilir aletlerle verilerini saklamıştır fakat bulut bilişimin icadıyla internet üzerinden alan kiralayarak verilerini sorunsuz ve bir güvenli bir şekilde saklamaktadırlar.

Bulut bilişimi finans alanda birçok fayda sağlamaktadır. Bunlardan birkaçı şöyle sıralanabilir:

⁶⁷ Bakan, İsmail ve Z. H. Şekkeli. “Blok Zincir Teknolojisi ve Tedarik Zinciri Yönetimindeki Uygulamaları.” *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 11, no. 18 (2019): 2847-2877.

⁶⁸ Şimşek, Samar, *İslami Finans ve Finansal Teknolojiler*. İstanbul: NEÜ Yayınlar, 2020.

⁶⁹ Şimşek, Samar, *İslami Finans ve Finansal Teknolojiler*. İstanbul: NEÜ Yayınlar, 2020.

3.4.2. Erişebilirlik

Bulut bilişim, finansal ürün ve hizmetlerin sadece yerelde değil uluslararası alanda da kullanılması sağlamaktadır. Bu teknolojinin sağladığı hizmetler sayesinde internetin olması halinde kişiler, başka bir cihaz üzerinden bankanın ya da finans şirketinin ürünlerinden yararlanmakta, şirketin de istemesi halinde bilgi konusunda anında güncelleme yapabilmesi mümkün olmaktadır.

3.4.3. Maliyet Etkinliği

Finansal şirketlerin kendi bilgi işlem merkezlerini kurmaları çok ciddi maliyet gerektirir. Sunucular, depolama ve diğer aygıtlara yatırım yapmak yerine bulut bilişim şirketin hizmetlerini kiralarak verilerini depolamaktadır. Yeni başlayan fintekler için bu teknoloji ciddi bir maliyet tasarrufu sağlamaktadır.

3.4.4. Güvenlik

Finans dünyasında müşterilerin bilgilerini ve paralarını güvende tutmak çok önemli bir faktördür. şirketler de bu bilgilerin başka insanlar tarafından anlaşılmaması için bilgileri kodlamaktadırlar. Ayrıca bu bilgilerin korunduğu yerler sürekli denetlenmektedir. Böylece fintekler, hem bilgilerin güvenliğini sağlamış hem de mali tasarruf yapmış olmaktadır.

3.4.5. Yapay Zekâ

Yapay zekâ, finansal hizmetler üzerinde son yirmi yılda önemli bir etkiye sahip olmuştur. Özellikle verilerin karmaşıklığı ve finansal kurumların yapay zekâya adaptasyonu, bu karmaşık işlemlerin çok daha kısa sürede tamamlanmasını sağlamaktadır.⁷⁰ Yapay zekâ, çevresinden topladığı verileri analiz ederek öğrenen ve ardından öğrendiği bilgileri kullanarak karşılaştığı sorunlara çözümler üretmeyi veya soruları cevaplamayı hedefleyen bir bilgisayar terimidir.⁷¹ Bu teknoloji sayesinde

⁷⁰ Yıldız, Ayşe. *Finans Alanında Yapay Zekâ Teknolojisinin Kullanımı: Sistemik Literatür İncelemesi*. İstanbul: 2020.

⁷¹ Haenlein, Kaplan. *Artificial Intelligence (AI) and Management Analytics*. Berlin: XYZ Yayınevi, 2019. Sayfa 7.

finansal ürünler ve hizmetlerde maksimum verimlilik sağlanarak müşteri deneyimi iyileştirmekte ve zaman tasarrufu yapılmaktadır.

Yapay zekâ, finansal kuruluşların müşterilerine daha iyi hizmetler sunmalarını sağlamaktadır. İnternet ve mobil bankacılık, robo danışmanlık gibi yenilikler sayesinde müşteriler, banka yetkililerine ihtiyaç duymadan kendi gereksinimlerini karşılayabilmekte; bu da hayatlarını kolaylaştırmakta ve zaman tasarrufu sağlamaktadır. Ayrıca yapay zekâ, bankaların özel müşterilere sunulan hizmetleri dijitalleştirme, risk seviyelerini değerlendirme ve kredi puanı hesaplama gibi konularda analiz yapmasına imkân vermektedir; bu da bankalar arasındaki rekabeti artırmaktadır.⁷²

Yapay zekânın İslami fintek endüstrisinde çok etkili olabileceği düşünülmektedir; özellikle yatırım platformlarındaki veriler kullanılarak yeni ürün ve hizmet geliştirme, bireysel odaklı hizmetler sunma ve müşteri deneyimini iyileştirme gibi faydalar sağlanabilir (Mat Rahim ve diğerleri, 2018). Ayrıca DinarStandard (2018) tarafından aktarılan Gazali ve diğerleri (2020: 72) de bu görüşü desteklemektedir. Bununla birlikte, Ulucenk ve Kocaman (2023) yapılan araştırmaların daha çok konvansiyonel finans alanında yoğunlaştığını belirtmekte ve İslami finansa yapay zekânın nasıl etkili bir şekilde kullanılabileceğinin ve yatırım platformlarına nasıl entegre edilebileceğinin araştırılması gerektiğini vurgulamaktadır.

3.4.6. Büyük Veri

Günümüz dünyasındaki tüm sektörlerde bilgi çok önemli hale gelmiştir. Finans için bu çok daha önemlidir çünkü bir şirket verilerini ne kadar iyi analiz edebilirse rakiplerine karşı o kadar avantajlı duruma gelmektedir. Büyük veri, geleneksel veri işleme yöntemlerini aşan veri kümelerini analitik bir şekilde analiz ederek değerli bilgileri ortaya çıkarmaktadır (Çakar, 2023). Tanımda anlatıldığı gibi finansal kuruluşlar, bu karmaşık bilgileri anlamlı hale getirerek müşterilerin isteklerini, görüşlerini dikkate alarak daha yenilikçi hizmetler sunmaktadırlar. Büyük veri ile farklı veriler

⁷² Ulucenk, E., ve H. Kocaman. “Yapay Zekâ Teknolojisinin İslami Finans Uygulamalarındaki Yeri Üzerine Bir İnceleme.” *Karadeniz Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 4, no. 2 (2023): 1-15.

karşılaştırılarak daha isabetli kararlar alınmaktadır. Fintek için faydaları oldukça çoktur fakat bu bölümde öne çıkan birkaçından bahsedilecektir.⁷³

Müşteri davranışlarını anlama: Büyük veri, müşterilerin davranış adımlarını takip ederek paralarını nasıl harcadıklarını, ne tür yatırımlar yapmak istediklerini analiz eder. Fintek şirketler bu sonuçlara göre kararlarını vermektedir.

- **Risk analizi:** Finans kuruluşları için risk ne kadar minimize edilebilirse kâr o kadar maksimize edilir. Büyük veri, müşterilerin finansal davranışlarını analiz ederek kredi puanını ve yapılacak yatırımlardaki risk düzeyini değerlendirmektedir.
- **Sahteciliğin önüne geçme:** Her müşterinin belli bir finansal davranışı vardır. Fintek şirketler büyük veri analizlerini kullanarak yapılan işlemleri durdurabilir ya da makine öğrenim modelleri kullanarak dolandırıcılığın önüne geçebilir.
- **Pazar analizi:** Fintek şirketler, kaynaklardan veri toplayarak piyasanın genel durumunu belirler; ardından toplanan bu verilerin analiz edilmesi sonucunda piyasanın seyri, potansiyel yatırım fırsatları, trendler vb. konusunda bilgiler verir. Bu, finteklerin doğru karar vermelerini, geleceğe dönük düşüncelerini ve ayrıca inovatif olmalarını sağlar.

3.5. İslami Finteklerin İslami Finansa Yapabilecekleri Katkıları

İslami finans dediğimiz kavram finansın İslami ilkelerle uygulanmasıdır. İslami finansla konvansiyonel finansın hitap ettiği kesim aynı olsa da hitap şekilleri farklıdır.⁷⁴ İslami finans, kâr-zarar ortaklığı, risk paylaşımı gibi ilkelerle finans yaparken diğerinde faiz merkezli bir sistem hâkimdir. Bir görüşe göre İslami finans, konvansiyonel finans sisteminin kopyasıdır. İslami finans pratiğine bakıldığında bu görüşü reddetmek kolay olmamaktadır.⁷⁵ Çünkü fıkıh uyumlu (shariah compliant) dediğimiz yöntem katılım bankalarında çokça kullanılmaktadır ve bu hem İslami ilkelerden uzaklaşmasına hem de

⁷³ Çakar, Recep. “Fintek Kavramı Ve İslami Finans Kurumlarında Kullanılan Güncel Fintek Uygulamaları”. *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 6, sy. Özel Sayı (Ekim 2023): 18-37. <https://doi.org/10.52637/kiid.1323142>.

⁷⁴ Demirdöğen, Yavuz. “Finteklerin Gelişimini Etkileyen Faktörler”. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Ve Güzel Sanatlar Dergisi* 2, sy. Özel Sayı (Ekim 2020): 43-55.

⁷⁵ Khan, Feisal. “How ‘Islamic’ is Islamic Banking?” *Journal of Economic Behavior & Organization* 76, no. 3 (2010): 805-820.

geleneksel finansla benzerliklere sebep olmaktadır. Bu sorunu sadece bankacılara yüklemek adil bir yaklaşım olmaz, çünkü bankacılar toplumun istekleri doğrultusunda ürün ve hizmet sunmakta, aksi halde konvansiyonel finansla rekabet etmeleri zor olmaktadır ve sonucunda piyasadaki varlıkları sürdürebilir olmamaktadır. Fakat yukarıdaki yöntem de aslında bakılırsa sürdürülebilir değildir. Çünkü geleneksel finansın kendi ürün ve hizmetlerini İslamileştirmeye çalışarak uygulamak onun benzeri olmakla sonuçlanmaktadır. İslam hukuk kurallarına göre İslami finansın kâr-zarar ortaklığı üzerine inşa edilmesi ve borç, sabit getiri üzerine temel etmemesi gerektiği bilinmektedir. Fakat uygulamaya bakıldığında bankaların mudarebe, muşaraka gibi enstrümanlar yerine geleneksel bankacılık sistemlerinde yaygın olan standart borç anlaşmalarına benzer şekilde murabaha sözleşmesi kullanıldığı görülmektedir. Türkiye Katılım Bankaları Birliği⁷⁶ verilerine göre 2020 yılında katılım bankalarının %97'si fonlarını murabaha yoluyla kullanmıştır. Bu İslami finansın geleneksel finansla farkını gri bir noktaya taşımaktadır. Günümüzde kâr-zarar ortaklığı ile fon kullandırma oranı %5'in altındadır.

İslami finansın en büyük dezavantajlarından biri, hem İslam hukuku kurallarına bağlı kalması hem de çalıştığı sistemin yani konvansiyonel sistemin kurallarına göre davranması gereğidir ki bu durum küresel piyasa ile rekabet etmesini zorlaştırmaktadır.⁷⁷ Bu nedenle fıkıh uyumlu (shariah compliant) enstrümanları İslami finans sistemine yerleştirmek yerine inovatif davranılması gerekmektedir. İslam'ın sunduğu bakış açısına uygun enstrümanlar geliştirilmesi ve ona göre bir sistemin kurulması gerektiği düşünülmektedir. Konvansiyonel finansın gölgesinin altında yıkılmasını beklemek yerine, İslami davranışsal ekonomiyi iyice inceleyip ardından ihtiyaçlar doğrultusunda ürün ve hizmet üretip, Müslüman kitleyi finanse etmek, bunu yaparken de mevcut sistemin yanlışlarına eleştirel olarak bakarak ilerlemek gerektiği düşünülmektedir.

Peki, bunlar nasıl gerçekleştirilebilir? İslami fintek bunu gerçekleştirmek için önemli bir alternatif olabilir. İslami finansın öncelikli problemlerinden bir tanesikendi mevzuat ve ekosistemine sahip olmamasıdır. Çünkü konvansiyonel finansın

⁷⁶ TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği). *2020 Yılı Faaliyet Raporu*. İstanbul: TKBB Yayınları, 2020.

⁷⁷ Demirdöğen, Yavuz. "New Resources for Islamic Finance: Islamic Fintech." *Hitit İlahiyat Dergisi* 20, no. 3 (Aralık 2021): 29-56.

regölasyonları bellidir ve bu regölasyonlar İslami finansa uygun olarak değıştirmek gerekmektedir. Fintek sahasında ise çok daha geniş bir alan mevcuttur çünkü fintek bireysel odaklı çalışan bir sistem mantığıyla yürümektedir.

İslami finansın karşılaştığı zorluklardan bir diğeri ise kitlelere erişimdir. Daha fazla insana ulaşmak ve global düzeyde var olabilmek için şube sayılarının artırılması gerekmektedir. Fakat konvansiyonel rakiplerin finansal gücüne kıyasla şubeleşmeye ayrılabilen kaynak daha azdır. Dolayısı ile bu alana yapılan yatırım işletme maliyetleri de hesaba katıldığında katılım bankaları açısından kısıtlı olmaktadır. Fakat fintekte bu bir sorun olmaktan çıkmaktadır, çünkü müşterilere ulaşmak için merkezî bir şube ağına ihtiyaç yoktur, dijital platformlar üzerinden online olarak müşteriyle iletişim kurulabilmekte ve böylece işletme maliyeti azalmakta ve kâr oranı da yükselmektedir. Fiziksel bir şubeye ihtiyaç duyulmadığından istenilen ülkeye açılmak da daha kolaydır.⁷⁸ Nitekim günümüzde katılım bankaları dijital kanalları yoğun bir şekilde kullanmakta, hatta açılan dijital katılım bankaları ile tamamen şubesiz katılım bankacılığı da yapmaktadırlar.

Alaa Alaabed ve Mirakhor'a (2017)⁷⁹ göre katılım bankalarının kâr-zarar enstrümanlarında yaşadıkları sorunu fintek daha esnek şekilde regüle edebilecektir çünkü fintekler bankalara kıyasla daha fazla risk üstlenebilmektedir.

İslami Fintek bankacılarından farklı olarak daha çok bireye odaklı çalışmaktadır. İslami fintek, Müslümanların ihtiyacına uygun ürün ve hizmeti şeri standartlara uygun bir şekilde sunabilecektir. Aynı zamanda bunu daha hızlı, maliyeti etkin ve zaman sınırlaması olmadan yapılabilecektir.

Fakat şunu unutmamak gerekir ki İslami fintekler daha emekleme aşamasındadır ve İslami kuruluşlarla ayrı hareket etmemesi gerekmektedir. İslami finteklerin, şimdilik İslami finans kurumlarının tamamlayıcısı rolü üstlenmesi gerektiği, ayrıca inovatif olmaları durumunda ve şeri standartlara uygun hareket etmeleri durumunda başarılı performans sergileyebilecekleri öngörülmektedir.⁸⁰

⁷⁸ Demirdöğen, Yavuz. "New Resources for Islamic Finance: Islamic Fintech." *Hitit İlahiyat Dergisi* 20, no. 3 (Aralık 2021): 29-56.

⁷⁹ Alaabed, F., ve Abbas Mirakhor. "Accelerating Risk Sharing Finance via FinTech: NextGen Islamic Finance." *In The 1st International Colloquium on Islamic Banking and Finance*, 1-10, 2017.

⁸⁰ Demirdöğen, Yavuz. "Avrupa'daki İslami Fintek Ekosisteminin Analizi." *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 25, no. 4 (2020): 469-481.

3.6. İslami Fintekler ile İlgili Dünyada Yapılan Uygulamalar

İslami fintek, farklı alanlarda ürün ve hizmetler geliştirmektedir. Bunu yaparken İslami ilkeler doğrultusunda yapmaktadır. İslami fintekte kişiden kişiye (peer to peer) finans, kitlesel fonlama, mobil ödeme, robo danışmanlık, alternatif finans, dijital ödeme, takatech, blok zinciri, dijital bankacılık vb. uygulamalar bulunmaktadır. İslami fintek uygulamaları konusunda lider ülkeler arasında Körfez ülkeleri, Malezya, Endonezya ve İngiltere başta gelmektedir. Dinar Standart (2020) Fintek Raporunda yer alan habere göre İslami fintekin hacmi 2021 yılında 79 milyar dolar iken 2026 yılına kadar ortalama olarak %18'lik bir büyüme beklenmektedir. İslami fintek hızlı bir büyüme kat etmektedir, fakat konvansiyonel fintek ile karşılaştırılacak olursa çok geride kaldığı görülmektedir. Bununla birlikte, İslami fintek sektörünün gelişmesi için çok büyük bir potansiyel bulunmaktadır. 2024 yılı güncel istatistiklere göre 26,000 fintek startup şirketi bulunmaktadır.⁸¹ Qatar Financial Centre 2022 verilerine göre kendini İslami fintek olarak nitelendirenlerin sayısı 375 olarak belirlenmiştir. İslami finteklerin, şeri danışman kurullarıyla iş birliği içinde olmaları önem taşımaktadır. İslami fintekler ürün ve hizmet üretirken şeri kurallara uyumlu olmanın yanı sıra kuruldaki danışmanların yenilikçiliğe açık olmaları gerekmektedir. Yakın tarihe bakınca Müslümanların yenilikçilikle ilgili her zaman hızlı davranmadıkları görülmektedir. 16. yüzyıl Osmanlı döneminde baskı makinesinin önemini çok geç anlamışlardır, hatta bir dönem yasaklandığına dair veriler vardır. Bunun gibi yenilikleri takip etmemek ya da reddetmek Osmanlı'nın geri kalmasına sebep olmuştur.⁸² Bu sebeple İslami fintekin geri kalmaması için İslami kuralları gözeterek temelleri ve geçmiş birikimi kullanarak inovatif davranılması gerekmektedir. Bu bölümde dünyada İslami fintek ile ilgili yapılan uygulamalar değerlendirilecektir.

⁸¹ (<https://explodingtopics.com/blog/fintech-stats>).

⁸² Şeho, Mirzet, Obiyathulla Ismath Bacha ve Edib Smolo. "The Effects of Interest Rate on Islamic Bank Financing Instruments: Cross-Country Evidence from Dual-Banking Systems." *Journal of Islamic Banking and Finance* 15, no. 2 (2020): 120-135.

3.6.1. Dijital Banka

Dijital bankacılık, fiziksel bir mekâna gerek duymadan geleneksel ya da katılım bankalarının hizmetlerini internet ve mobil uygulamalar aracılığı ile sunduğu bir bankacılık modelidir.⁸³ Dijital bankalar sayesinde kişiler, artık bankaya gitmeden internet üzerinden finansal ihtiyaçlarını daha hızlı gidermekte ve zaman tasarrufunda bulunmaktadır. Katılım bankalarının mobil bankacılık uygulamaları mevcuttur ve hesap açma, para transferi, ödeme yapma gibi işlemleri gerçekleştirmektedirler. İslami dijital banka uygulamaları da bulunmaktadır. Albaraka Türk çatısı altında açılan “İnsha”, Avrupa’nın ilk dijital bankasıdır. Bu bankada işlemler, hesaplar ve kimlik doğrulama süreçleri, İnsha uygulamasına API aracılığıyla yapılmaktadır. Bu banka, müşterilerine banka hesap açma, banka kartı ve Avrupa ülkeleri arası para transfer hizmetleri vermektedir.⁸⁴ İnsha kurucularının amacı, Avrupa’daki Türk nüfus ve Müslümanlar için alternatif olarak İslami bankacılık ve hizmetleri sunmaktır. 2021 yılı hedeflerinden bir tanesi sekiz Avrupa ülkesine yayılmaktır.⁸⁵ İnsha’nın sunmuş olduğu avantajlardan bazıları; müşterilerin banka kartlarını istedikleri zaman bloke edip blokeleri kaldırabilmesi, kredi limit kontrolü yapılabilmesi, faizsiz bankacılık prensiplerine uyarak hem Müslüman hem de Müslüman olmayan müşteriler için seçim olanakları sağlaması, tüm işlemlerin online yapılmasıyla kâğıt israfının önlenmesi ve bu sayede doğaya zarar verilmemesidir. Dezavantajı ise yaşı ileri insanların bu sisteme adaptasyon konusunda sorun yaşamalarıdır ki Eurostat verileri bunu desteklemektedir. Bir diğer problem ise İslami finansın bu konularda yeni olması ve müşterilerin İslami bankacılık konusunda yeteri kadar bilgiye sahip olmamasıdır.⁸⁶ İslami fintekler bünyesi altında açılan bu dijital bankalar sayesinde bankacılar, müşterilere İslam’a uygun hizmetleri sunabilecektir.

⁸³ Karadeniz, Merve ve Yasin Karadeniz. “Türkiye’de Dijital Bankacılık ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin İncelenmesine Yönelik Teorik Bir Araştırma.” *Parion Akademik Bakış Dergisi (PABD)* (2023): 2.

⁸⁴ Dinç, Y., ve Reza Jahangir. “İslami ve Geleneksel Sigorta Arasındaki Perspektif Farklılıkları: Risk Paylaşımı ve Risk Transferi Kavramına Dayalı Tartışmalı Bir Analiz.” *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi* 14, no. 1 (2024):

⁸⁵ Albaraka. *2018 Yılı Faaliyet Raporu*. İstanbul: Albaraka Yayınları, 2018.

⁸⁶ Dinç, Y., Nagayev, R., ve S. M. R. Jahangir. “Yeni Çağ Bankacılığı Arenasında Avrupa’nın İlk Tam Teşekküllü İslami Dijital Bankasının Analizi.” *İslam Ekonomisi Dergisi* 1, no. 2 (2021).

Türkiye, dijital bankacılık alanında önemli adımlar atarak dijital bankacılık mevzuatını yürürlüğe sokmuştur.

Bu düzenlemeler doğrultusunda Türkiye’de ilk dijital banka faaliyeti alan Hayat Finans ve T.O.M bank, dijital katılım bankacılığı faaliyetleri yapmak için Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumuna başvurarak faaliyet geçmiştir.⁸⁷

2024 yılında ise yeni olarak açılan Adil katılım bankası bu alanda faaliyet yürütmek için 3 milyar TL sermaye ile kurulması hedeflenmektedir.⁸⁸

3.6.2. Takatech

Günümüz sigortacılık sektöründe İslami prensiplere dayalı bir alternatif olarak gelişmiştir. Tekafül risk paylaşımı ve dayanışma temelleri üzerine kuruludur ve belirsizlik (Gharar), faiz ve kumar (Meysir) uygulamalarını yasaklamaktadır. Bu sistemde kolektif bir fon bulunmaktadır. Katılımcılar bu fona kendilerine düşen payı yatırmaktadır. Olası bir zarar durumu bu fonlar kullanılarak karşılanmaktadır.⁸⁹ Tekafül normal sigortacılıktan farklıdır çünkü bu fona yatırılan para tekafül şirketinin değil, katılımcıların parasıdır. Burada şirket bir ücret ve kâr karşılığında fonu işletir. Dönem sonunda ise eğer kâr elde edilmişse tüm katılımcılar bu kârdan payını alır, aksi olursa zararı da tüm taraflar karşılar. Geleneksel sigortacılıkta ise dönem sonunda kar elde edilmesi durumunda sadece şirket bu kârı alır çünkü bu sistemde tek taraflı bir risk durumu bulunmaktadır. Takatech ise Tekafül’ün teknoloji ile birleştirilmesi sonucunda Tekafül şirketlerinin verdikleri hizmetler artık dijital olarak yapılmaktadır. Bunun sağladığı fırsatlar arasında büyük veri sayesinde müşterilerin davranışları incelenerek yeni ve etkili ürün ve hizmet sunmak, yapay zekâ kullanarak riski minimize etmek gibi fırsatlar zikredilebilir. Bu gibi yenilikler operasyonel verimliliği artırmakta ve müşteri hizmet deneyimini iyileştirmektedir. İslami fintek çatısı altında yapılmış takatech uygulamaları zamanla artmaktadır. Malezya’da “ouch!” tekafül şirketi Banka Negara Malezya’daki ilk takatech olarak geçmektedir.⁹⁰ Ouch! şirket CEO’su şirketin amacını şu şekilde konusunda açıklamaktadır:

⁸⁷ <https://www.tkbb.org.tr/kurumsal/hakkimizda/tarihce>

⁸⁸ <https://fintechistanbul.org/2024/05/25/bddkdan-adil-katilim-bankasinin-kurulusuna-onay/>

⁸⁹ Kılıç, G., ve Y. Türkan. “İslami Fintech’in Ortaya Çıkışı ve Uygulamaları.” *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finans Çalışmaları Dergisi* 9, no. 2 (2023)

⁹⁰ IFN FinTech. 2024 Yılı FinTech Trend Raporu.

“Sigorta veya tekafül alanında devrim yaratmayı hedefleyen bir insurtek platformu olarak, sektörün en büyük engellerinden birini ortadan kaldırmaya kararlıyız: talep deneyimi ve işlem süreleri. Acil durum talepleri için hızlı 24 saatlik dönüş süremiz, katılımcılarımıza taahhüdümüzdür. Böylece, bir sevdiklerini kaybettikten sonraki inanılmaz zorlu ilk zamanlarında ailelere hayati finansal destek sağlayabiliyoruz,”

Ouch! şirketi teknoloji kullanarak aracı maliyetlerini kaldırmış ve sonucunda katkı payını piyasa ortalamasından yaklaşık %20 daha düşük tutmayı başarmıştır. Müşteriler Ouch! uygulamasını indirerek poliçe satın alma, yönetme gibi hizmetlerden yararlanmanın yanı sıra eğitim aracı olarak da hizmet almaktadır.⁹¹

3.6.3. Robo Danışmanlık Hizmetleri

Robo danışmanlık, yapay zekâ ve algoritmalar kullanarak dijital platformlar üzerinden insanlara otomatik finansal danışmanlık ve yatırım bilgisi veren uygulamalardır.⁹² Bu uygulamanın İslami versiyonu ise insanlara fıkhi kurallara göre yatırım ve finans bilgileri veya tavsiyelerinin yanı sıra finansal planlama, portföy yönetim hizmetleri de vermektedir. Robo danışmanlıklar daha çok düşük düzeyde yatırım yapmak isteyen yatırımcılar için tasarlanmıştır, böylece onlar için hem ucuz hizmet sunulmakta hem de zaman tasarrufu sağlanmaktadır.⁹³

İslami fintekte birçok İslami robo danışmanlık (RIA, Robo Islamic Advisor) bulunmaktadır. Malezya’da “**Algebra**” adında robo danışmanlık platformu hem İslami hem de normal finansal tavsiyeler vermektedir. Bunu ücretsiz olarak yapmaktadır. Algebra’nın temeli akıllı beta algoritmasına dayanmaktadır ve bu İslami ilkelere uygun yatırımcılar için “İslami Master Select” olarak bilinmektedir. Bu uygulama, kullanıcıların ulaşmak istedikleri hedef için ne kadar yatırım yapmaları gerektiği bilgisini vermekte, ardından finansal planlama hususunda ve kaynaklarını nasıl yönetebileceklerine dair bilgilendirmektedir. Elde edilen bilgilerle risk portföy ağırlığı

⁹¹ IFN FinTech. 2024 Yılı FinTech Trend Raporu.

⁹² Kılıç, G., ve Y. Türkan. “The Emergence of Islamic Fintech and Its Applications.” *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies* 9, no. 2 (2023)

⁹³ Ünkaracalar, T. (2022). Küreselleşme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş Ülkeler Üzerine Bir Uygulama. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 24(43), 762-784.

oluşturulmakta, sonra piyasa koşullarının değişken dengesine göre yatırımlar yenilenen dengelere göre aktif olarak yönetilmektedir.⁹⁴

3.6.4. Kitlesele Fonlama (Crowdfunding)

Kitlesele fonlama, yaygınlığını her geçen gün arttırmaktadır. Kitlesele fonlama sunduğu avantajlardan dolayı startup, girişimciler ve şirketler için alternatif finansman aracı haline gelmiştir. Özellikle 2008 krizinden sonra bu küçük projeli girişimcilerin, zanaatkârların özkaynak zayıflığı nedeniyle veya tecrübesizliklerinden dolayı bankalar finansman kaynağı vermekten çekindiklerinden artık bu tür girişimciler halktan para toplayarak finansman sağlamaya başlamışlardır ve bunun adı da kitlesele fonlamadır (crowdfunding).⁹⁵

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), kitlesele fonlamayı “Bir projenin veya girişim şirketinin ihtiyaç duyduğu fonu sağlamak amacıyla kurul tarafından belirlenen esaslar dâhilinde kanunun yatırımcı tazminine ilişkin hükümlerine tabi olmaksızın kitle fonlama platformları aracılığıyla halktan para toplanması” olarak tanımlamaktadır.⁹⁶

Kitlesele fonlamanın amacı, geleneksel finans kuruluşlardan fon alamayan startup gibi firmaların halktan fon toplamalarını ve böylece sermaye elde etmelerini sağlamaktır. Bu yolla bir anlamda projenin potansiyelini ölçmüş olmaktadırlar. Bunun karşılığında yatırımcılar belli ödül ve haklara sahip olmaktadır. Kitle fonlayıcılar ile fona ihtiyacı olan kesim internet sitelerinde yani kitle fonlaması platformlarında buluşmaktadırlar. Girişimciler projelerini ilgili sitede yayınlayıp proje hakkında bilgi vermekte ve açık finans talebinde bulunmakta; ardından fon sağlayıcılar, yayınlanan bilgilerle beğendikleri projeye yatırım yapmaktadır. Belirlenen süreç içinde gerekli miktarın toplanıp toplanmaması aynı zamanda projenin potansiyelini belirlemektedir. Dünyadaki kitlesele fonlama uygulamaları 4’e ayrılmaktadır.

⁹⁴Abay, Ramazan. “Markowitz Karesel Programlama ile Portföy Seçimi: İMKB 30 Endeksinde Riskli Portföylerin Seçimi.” İstanbul: 2020.

⁹⁵ Demirdöğen, Yavuz. “Avrupa’daki İslami Fintek Ekosisteminin Analizi.” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 25, no. 4 (2020): 469-481.

⁹⁶ Sermaye Piyasası Kurulu (SPK). 2019 Yılı Faaliyet Raporu. Ankara: SPK Yayınları, 2019.

3.6.4.1. Bağış Temelli Kitlese Fonlama Modeli

Bağış bazlı kitlese fonlama grubundaki yatırımcılar, bir projeye para bağışlayarak katkıda bulunmayı hedeflemektedir.⁹⁷ Bu gruptaki fon sağlayıcıların kâr elde etme güdülerini yoktur. Bunların motivasyonu topluma katkıda bulunma, hayırseverlik, eğitim, kültür, sanat desteği olarak zikredilebilir. Bağış modeliyle fonlanan projeler sosyal sorumluluk ve yardım türü projelerden oluşmaktadır. Hayvan barınakları, kütüphaneler vb. gibi projeler oluşturmak bunlara örnek gösterilebilir. Türkiye’de Türk Ticaret Kanunu’nun 552. maddesine göre bağış toplama yoluyla şirket kurmak yasaklanmaktadır.

3.6.4.2. Ödül Temelli Kitlese Fonlama Modeli

Bu modelde yatırımcılar ödül alma amacıyla bir projeye katkıda bulunmaktadır. Dünyada en çok uygulanan model bu modeldir.⁹⁸ Bu durumda yatırımcılar, girişimcinin projesine destekte bulunarak girişimciden teşekkür kartı, ilgili üründen hediye alma, teknolojik bir ürün ise ön alım ya da ilgili ürünü daha düşük fiyatla alma hakkı kazanmaktadır. Bu model de yine bir finansal çıkar içermeyip sadece ödül bazlıdır. Ödül bazlı kitlese platformların en başarılıları Kickstarter ve Indiegogo olarak bilinmektedir.⁹⁹ Bugün Kickstarter tarafından en çok fonlanan proje Brandon Sanders tarafından Surprise! Four Secret Novels’dir. Bu kampanya süresince 6 milyon dolar toplanmıştır.¹⁰⁰

3.6.4.3. Kredi veya Borç Temelli Kitle Fonlama Modeli (P2P)

Bu modelde girişimci fon sağlayıcılardan borç istemektedir ve karşılığında vade sonunda faiz vermektedir. Bu model bankanın kredi sistemiyle aynıdır. Bankacıların gözünde riskli olan müşteriler, bankalardan finansal hizmet alamadıklarında finansal kaynak temin etmek için bu tür platformlara yönelmektedir. Fakat modeldeki temel

⁹⁷ Canbaz, Muhammet Fatih ve M. Kemalettin Çonkar. “Girişimcilere Faizle Borçlanmaya Alternatif İslami Bir Yöntem: Kitle Fonlaması.” - *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi* 2018.

⁹⁸ Canbaz, Muhammet Fatih. “Kitle Fonlaması İslami Finansın Geleceği Mi?”. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi* 23, sy. 1 (Mart 2023): 334-51. <https://doi.org/10.11616/asbi.1215662>.

⁹⁹ Çelik, Ramazan ve Ferit Çağır. “Kitlese Fonlama Bağlamında Üçüncü Sinema Kuramına Bakış.” *Karadeniz İletişim Araştırmaları Dergisi* 2020.

¹⁰⁰ (<https://blog.thecrowdfundingformula.com/most-funded-kickstarter>).

mantık aynı olsa da işleyiş bakımından bankanınki ile farklılaşmaktadır. Bu modelde faiz oranı bankanın faiz oranlarına göre daha düşük olmaktadır. Teminat, ipotek gibi istekler bulunmamaktadır, lakin en büyük farkı mudarebe sözleşmesindeki gibi bir zarar oluşması durumunda bunu fon sağlayıcı tarafından karşılanmasıdır. Başka bir deyişle tek taraflı bir risk transferi yoktur.¹⁰¹ Bu modelin faizsiz versiyonu da bulunmaktadır.¹⁰² Bu nedenle bu modelin, geliştirilmesi durumunda bankalar için rakip olabilecek potansiyeli bulunmaktadır.

3.6.4.4. Paya Göre Kitle Fonlaması

Bu fonlama sisteminde yatırımcılar, ilgili projeye ortak olma güdüsüyle yatırım yapmaktadır. Girişimci projesiyle ilgili hisse senetleri çıkarılmasıyla destekte bulunmak isteyen yatırımcılar hisse senetlerini satın alırlar. Bu modelin diğerleri ile farkı ortaklıktır. Hisse senedi alanlar, ilgili projenin bir kısmına sahip olmakta ve satın aldıkları hissenin değerine göre kazançları artmaktadır. Bu finansal model ilk üç modele göre ekonomiye daha çok katkıda bulunmaktadır.¹⁰³ Bu modeli tercih eden yatırımcılar, teknoloji projeleri gibi yeni projelere ve yeni kurulma aşamasında olan şirketlere yatırım yapmayı tercih etmektedirler.¹⁰⁴ Bunun sebebi ise büyüme potansiyelinin yüksek olmasıdır çünkü şirketin değeri, hisse senedi sahiplerinin değeri ile paralel olarak değerlendirilmektedir. Fakat yüksek risk içermesi nedeniyle çift potansiyelle sahiptir. Başka bir deyişle başarı ve kâr oranı ne kadar yüksekse zarara uğrama oranı da o kadar yüksektir. Eğer zarara uğrama durumu olursa yatırımcılar paralarını tamamen kaybetmektedirler. Ethis platformu, Malezya’da KOBİ’ler ve kuruluş aşamasında olan şirketler için bu kitlesel fonlama modelini muşaraka sözleşmesiyle uygulamaktadır.¹⁰⁵

¹⁰¹ Canbaz, Muhammet Fatih. “Kitle Fonlaması İslami Finansın Geleceği Mi?”. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi* 23, sy. 1 (Mart 2023): 334-51. <https://doi.org/10.11616/asbi.1215662>.

¹⁰² Çağlar, Muhammet Tunahan. “Yeni Nesil Alternatif Finansman Yöntemi Olarak Kitlesel Fonlama: Dünya ve Türkiye Uygulaması.” *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi* 3, no. 2 (2019): 18-34.

¹⁰³ Canbaz, Muhammet Fatih ve M. Kemalettin Çonkar. “Girişimcilere Faizle Borçlanmaya Alternatif İslami Bir Yöntem: Kitle Fonlaması.” - *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi* 2018.

¹⁰⁴ Fettahoğlu, S., ve S. Khusayan. “Yeni Finansman Olanağı: Kitle Fonlama.” *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10, no. 4 (2017).

¹⁰⁵ Bayram, K., ve Z. S. Karaçam. “Kitlesel Fonlamanın Tarihsel Gelişimi ve İslami Finansta Başarılı Kitlesel Fonlama Platformları: ETHİS Örneği.” *Karatay İslam İktisadi ve Finans Dergisi* 1, no. 1 (2022).

Dünya çapında, İslami prensiplere uygun fonlama yapan birçok platform mevcuttur; İngiltere’de Yieldsers, Malezya ve Endonezya’da Ethis, ABD’de Launch Good ve Singapur’da Kapital Boost gibi örnekler verilebilir. Özellikle bankacılık sisteminden uzak durmayı tercih edenler, bankalar tarafından fon sağlanamayanlar ya da bankalar için riskli görülen müşteriler, bu tür platformları kullanarak finansal ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler. İslami finans büyük bir fırsat olarak öne çıkarken bu platformlar, İslam’ın toplumda dayanışma ve paylaşımı teşvik eden ilkeleriyle uyumlu bir yapı sunmaktadır. Faizsiz yatırım imkânı sunan bu platformlar sayesinde, para tedavülü toplum içinde daha geniş bir kitleye yayılmakta ve böylece toplumdaki refah seviyesi daha adil bir şekilde dağılmaktadır; çünkü gelir, sadece belirli kişiler arasında değil tüm toplum tarafından paylaşılmaktadır. Müslümanların nüfus oranına bakıldığında İslami finansın potansiyeli büyük olmasına rağmen, bu konseptin topluma daha iyi tanıtılması ve kabul görmesi için uzun bir yol kat edilmesi gerekmektedir. Mevcut durumdan ziyade ileriye dönük ürün ve hizmetler geliştirilmesi halinde bu platformlar, toplum tarafından daha fazla benimsenecek ve bankacılık sistemine güçlü bir alternatif olarak ortaya çıkacaktır.

3.7. Mudarebenin İslami Finteklerde Kullanımı

Mudarebe yukarıda anlatıldığı gibi kısaca kâr-zarar ortaklığı demektir. Mudarebenin katılım bankalarında kullanımı sınırlı olduğundan artık banka dışında uygulanabilirliği üzerine araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Son yıllarda teknolojinin gelişimi, alternatif finansal ürün ve hizmetleri beraberinde getirmiş ve özellikle İslami finteklerde mudarebe bu alternatifin bir parçası olmuştur. Bankanın yapısı nedeniyle mudarebe rahat bir şekilde kullanılamamaktadır fakat İslami finteklerde mudarebenin kullanımı daha uygundur. İlgili sözleşmeyi kullanarak teknolojiyle daha geniş bir kitleye ulaşmak aynı zamanda taraflardaki iletişimi, güveni, şeffaflığı artırır; böylece İslami prensiplere uygun bir şekilde sermaye mobilizasyonunu teşvik eder.

Bu bağlamda mudarebenin finteklere entegre edilmesi insanların daha şeffaf ve eşit bir şekilde finans dünyasına katılımını sağlayacaktır. Özellikle bankalara mesafeli duran kişiler ya da banka hizmetlerine erişimde zorluk çeken topluluklar için çok önemli bir finansal alternatiftir. Böylece toplumun refah seviyesi dengeli bir şekilde

artmaktadır. Bu kısımda mudarebenin finteklerdeki uygulamaları ve riskleri üzerinde durulacaktır.

3.7.1. Kitle Fonlaması

İslami fintelerin en önemli finansman araçlarından olan kitle fonlaması (crowdfunding), mudarebe ya da muşaraka yoluyla yapılabilmektedir. Dünyada faaliyet gösteren 320 İslami fintekin 48'i kitlesel fonlama şirketleridir.¹⁰⁶ Türkiye'de ilk hisse senedi bazlı kitle fonlama platformu 2021 yılında lisansını almıştır. Türkiye'deki kitlesel fonlama platformları ortaklığa dayanmasına rağmen katılım finansın kurallarına uyup uymadığı yeterli denetimin olmaması sebebiyle bilinmemektedir.¹⁰⁷

Dünyadaki kitlesel fonlama ile ilgili kaynaklara bakıldığında birçok öneri model görülmektedir. Abudullah ve Oseni (2018), helal küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ'ler) için mudarebe-vekalet kombinasyonunu tercih etmişlerdir demektedir. Bu sözleşmede üç taraf olacaktır: rabbu-l mal, platform sahibi ve mudarib. Böylece platform sahipleri vekâlet yoluyla ajan konumunda olabilmekte, karşılığında ücret alabilmektedir. Dönem sonunda elde edilen kazanç ise rabbu-l mal ve mudarib arasında mudarebe usulüne göre dağıtılmaktadır. Muneeza ve diğerleri (2018), fintek aracılığıyla mudarebeblokzinciri karışımı bir önerme sunmuşlardır. Bu modelin en avantajlı yönü, aracı tarafın ortadan kaldırılması sonucunda işlemlerin daha hızlı ve etkin bir şekilde yürütülmesi ve maliyetlerin azalmasıdır. Aynı zamanda blokzinciri'nin uygulanmasıyla birlikte güven ve şeffaflık gibi fırsatları da beraberinde getirecektir. Bu avantajların, müşterilerin ilgisini çekeceğine inanılmaktadır fakat teknolojik anlamda gelişmemiş olan ülkeler için sorun olmaktadır. Bu nedenle bu konuda halkın eğitilmesi, özellikle teknolojik açıdan geride olan ülkelerin adapte olması için önemlidir.

Bu model, fıkhi bakımından gerekli düzenlemelerin yapılması, piyasanın ihtiyacı olan ürün ve hizmetlerin sunulması durumunda İslami finans piyasası için çok önemli bir enstrüman olacaktır. Aynı zamanda KOBİ'ler ve halk için tercih edilen bir finansal platform olarak varlığını sürdürecektir. Son olarak çağımızın teknolojik gelişmelerinin etkili bir şekilde kullanılması sonucunda uluslararası bir enstrüman haline gelecek;

¹⁰⁶ Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi. *2022 Yılı Finansal Durum ve Beklentiler Raporu*. Ankara: Cumhurbaşkanlığı Yayınları, 2022, 58.

¹⁰⁷ Cevherli, Feyza. *İslami Fintek Uygulamalarında Risk Yönetimi*. Yüksek lisans tezi, *İstanbul Üniversitesi*, 2023.

dünyanın dört bir tarafından maliyeti etkin biçimde, işlem hızı ve zaman sınırlaması olmadan kullanılabilecektir.

3.7.2. Risk Sermayesi (Venture Capital)

Risk sermayesi, uzun yıllardan beri uygulanmakta olan bir finansman türüdür. Bu finansman yöntemi kurumsal olarak 1940'lı yıllarda ABD'de ortaya çıkmıştır. Bu finansman yönteminin hedefi, özellikle teknoloji alanındaki yeni fikirlerin piyasaya sürülmesidir. Küçük ve orta boyllu işletmelere piyasada rekabet edebilme gücünü verme amacıyla risk sermayesinin önemi daha da artmıştır. Risk sermayesi, nitelikli projelerin veya nitelikli girişimcilerin projelerini gerçekleştirmelerini sağlamak için onları finanse eden bir enstrümandır. Günümüz risk sermayesi şirketleri, yenilikçi ve teknolojik projeler ağırlıklı yatırım yapmaktadırlar. Risk sermayesinin ilk uygulamaları kapital sahipleri ile girişimciler arasında ikili bir anlaşmadan ibaretken Goerges F. Doriot öncülüğünde kurulan American Research and Development Corporation of Boston adlı şirketin kurulmasıyla kurumsal bir yapı kazanmıştır.¹⁰⁸

Girişim sermayesi, mudarebe ve müşarekeye birçok yönden benzemektedir. İki enstrüman da kâr-zarar ortaklığı mantığına dayanmaktadır. Mudarebede olduğu gibi risk sermayesinde teminat istenmemektedir.

Risk sermayesi sisteminin üç temel unsuru vardır: sermaye sahipleri, risk sermayesi şirketi ve girişimciler. Bu üç unsurdan oluşan sistemin ilk evresi risk sermayesi şirketinin fon toplamasıyla başlar. Mesela ABD'de risk sermayesi şirketi, başlıca üç ana kaynaktan fon toplamaktadır: küçük işletmeler müdürlüğü (devlet), emekli sandığı ve bankaların portföylerinin risk derecesi yüksek olan kısmı. Risk sermayesi şirketi, fon toplarken bir katılım bankası gibi kâr-zarar ortaklığı esasına göre fon toplar ve sermaye sahiplerine önceden herhangi bir kâr garanti etmez. Yatırımlarda zarara uğrama riskinin bulunması risk sermayesi 'ni geleneksel bankacılıktan ayıran ve katılım bankacılığına yaklaştıran en önemli özelliktir. Ardından yatırım yapılacak projenin riski analiz edilir ve denetlenir. Son aşama ise yatırımdan çıkış aşamasıdır. Diğer bir ifadeyle bu aşama, fonlanan projenin gelişimini tamamlaması demektir. Bu model müşaraka yoluyla da yapılabilmektedir. Bu modelde hem sermayedar hem de

¹⁰⁸ İpekten, O. B. (2010). Risk Sermayesi Finansman Modeli. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7.

girişimci sermaye koymaktadır ve işletme girişimcinin elinde kalmaktadır. Kazanç ise anlaşmada nasıl belirlenmişse o oranda paylaşılır. İki tarafın koyduğu sermaye eşit olsa bile paylaşım oranı eşit olma zorunluluğu taşımamaktadır. Fakat zarara uğrama durumu eşit oranda paylaşılır.¹⁰⁹

Her enstrümanda olduğu gibi İslami risk sermayesinde de riskler bulunmaktadır. Bu riskler üç kategoriye ayrılabilir.¹¹⁰

- **İslam hukukuna uygunluğu:** İslami risk sermayesi şirketlerinin şeri komiteleri genelde olmadığından İslami kurallara ne kadar uyduğuna ilişkin denetim sağlanamamaktadır. Yatırım yaptığı yerlerin de İslam’a uygun olması gerekmektedir. Domuz, kumar gibi haram alanların kullanılması akdi batıl kılmaktadır. Bu nedenle şeri komitesinin kurulması bu sıkıntıyı giderecektir.
- **Güvenlik sorunları:** İslami girişim sermaye piyasası yeni ve gelişmekte olduğundan başarılı örneklerin az olması yatırımcıların güvenini sarsabilir. Yüksek bütçeli projeleri olan girişimciler yatırım bulmakta zorlanabilmektedir çünkü İslami prensiplere uygun olarak yönetilen şirketlerin başarıları konusunda geçmiş performans verileri kısıtlıdır ve öngörülebilirlik düşüktür. Bu nedenle bu şirketlerin başarılarını vurgulaması, düzenleyici çerçevelerin geliştirilmesi ve bu konuda yaratıcı ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi gerekmektedir.
- **Yüksek risk almaları:** Bu şirketler kuruluş aşamasındaki şirketlere yatırım yaptıklarından çok büyük riskler almaktadırlar. Çünkü bu aşamadaki girişimcinin ne kadar nitelikli olduğu bilinmemektedir ve bu, zarara uğrama potansiyelini yükseltmektedir

¹⁰⁹ onkar, M. Kemalettin. “Bir İslami Finansman Aracı Olarak Girişim (Risk) Sermayesi Finansman Yöntemi: İşleyişi, Finans Sistemimize Katkıları.” *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies* 3, no. 2 (2017).

¹¹⁰ FasterCapital. *2024 Yılı Fintech ve Yatırım Trendleri Raporu*. Dubai: Faster Capital Yayınları, 2024.

IV. BÖLÜM:

MUDAREBE ENSTRÜMANININ GÜNÜMÜZ EKONOMİSİNDE DAHA FAZLA KULLANILABİLMESİ İÇİN FİNTEKLERİN ÖNEMİ

Mudarebe finansmanı, İslami finansın bel kemiğidir ve bu finansmanın kullanımının artması, İslami finansın finans dünyasında ciddi bir alternatif haline gelmesini mümkün kılacaktır. Bu enstrüman, risk paylaşımına dayalıdır ve bir tarafın sermayeyi, diğer tarafın da girişimcilik/emek sunmasıyla uygulanan bir finansman modelidir. Konvansiyonel finans ise esas olarak kredi-faiz ilişkisi üzerine kurulan bir sistemdir ve bu yapı birtakım sorunları beraberinde getirmektedir. Bu sistemin temel bileşenleri olan kredi-faiz mantığı gelir adaletsizliğine yol açmaktadır. Risk tamamen kredi alanın üzerine yıkıldığı için işlerin iyi gitmemesi ya da yeterince verimli olmaması durumunda daha düşük gelir grubu içerisinde yer alan borçlunun ekonomik olarak zarar görmesine sebep olmaktadır. Ancak kredi veren teminatlarla işlerin kötü gittiği durumlarda bile faizini de alarak ekonomik büyümesine devam edebilmektedir. Bu durum, halkın genelinin daha da fakirleşmesine yol açarken, zengin olan kesimin zenginliklerine servet katarak daha da zenginleşmesine yol açmaktadır.

Bu sistemin getirdiği bir diğer sıkıntı ise borç kısır döngüsü sıkıntısıdır. Bu sıkıntı, özellikle düşük gelirli bireyler ve işletmeler için âdeta çıkmaz bir sokak olabilmektedir. Bu döngü, borçların ödenmemesi durumunda zaman içerisinde faizin katlanması ve borcun giderek artması ile sonuçlanarak borçlunun mali durumunun kötüleşmesi şeklinde ilerler ve yıllar sonra hâlâ aldığı borcu ödemeye devam etmesine sebep olur. ABD’deki “**öğrenci borçları**” (student loans), bunun en belirgin örneklerinden biridir. ABD ekonomisinde öğrenci borçları kredi stoku, GSYH’nin yaklaşık %7’sine denk gelen 1,5 trilyon doların üzerindedir. Tam olarak 45 milyon Amerikalı, ortalama 37.000 dolar borçludur ve bunların beşte biri ödemeleri yapmakta zorlanmaktadır.¹¹¹ Birçok öğrenci, ellili yaşlarına kadar öğrenci borçlarını ödemekle

¹¹¹ The Economist. *Student Loans: Expert Advice on Borrowing and Repayment*. 2020. Available at: <https://wealthkeel.com/blog/the-economist-student-loans-expert-advice-on-borrowing-and-repayment>.

uğraşmaktadır. Bir taraf yirmi beş yılını çalışıp borç ödemekle geçirirken diğer tarafta borç veren şirketler, servetleri üzerine servet katmaktadırlar. Bu da borçların ve borçluluğun büyümesine neden olmaktadır.

Borçlarını ödemeye zorlanan borçlular borçlarını ödemek için daha yüksek bir faiz üzerinden yine borç alarak daha zor bir duruma düşmektedir. İnsanların hayatı borç al-öde döngüsü ile geçmektedir. Bu sistem bir çeşit modern kölelik gibidir. Allah bu nedenle faizi haram kılmaktadır çünkü bu yolla bir birey özgür olamamakta ve hayatını idame ettirebilmek için başka bir insan/kuruma bağlı olmaktadır. Bu durum da insanı Allah'ın onu yaratılış amacını yerine getirmekten aciz bırakabilmektedir. Ayrıca para tekelleşmekte ve ekonomiye herhangi bir katkıda bulunmamaktadır.

İslami finans, bu sisteme alternatif olarak ortaklık yapılarını ortaya koymuştur. Konvansiyonel finans sistemi ile İslami finans sistemi, amaçları yönünden aynı olsa da yapılış şekilleri ve bakış açıları farklıdır. Günümüzde tabii olduğumuz sistem içerisinde bakış açısı olarak farklı bir sistemi uygulamaya çalışmanın çok zordur. İslami finans tamamlayıcı bir sistem değildir bilakis kendisi dengeli ve bağımsız bir sistemdir. Bu nedenle ne kadar İslami finans uygulamaya çalışsak da tam anlamıyla bunu uygulamak güçtür. Yukarıda zikredildiği gibi günümüz sisteminde faiz olmazsa olmazdır, İslami finans ise faize kesinlikle karşıdır. Bu nedenle İslami finans, ister istemez “İslamileştirme” (mevcut faizli enstrümanların faizsizleştirilmesi çabası) yoluyla varlığını sürdürmeye çalışmaktadır ama bu bir yere kadar gidebilir. Çünkü bu yaklaşımda İslam ekonomisinin özüne göre davranılmadığından, şimdiki sistem kopyalanmaya çalışılmakta ancak, bir alternatif olarak kalmasına yol açmakta ve hiçbir zaman bağımsız bir sistem olmamaktadır. İslami finansın amacı tamamlayıcılık olmamalı, aksine bağımsız ve kendi paradigmasını gerçekleyen bir sistem olarak varlık göstermelidir. Konvansiyonel sisteme İslami finansın eşdeğeri olarak bakılması gerekmektedir. İslami finansı sistemsel olarak bakıldığında halkın ihtiyaçlarına cevap verebilecek ürün ve hizmetlere sahiptir. Aynı zamanda birikim olarak bakılacak olursa 1400 yıllık bir birikimi bulunmaktadır. Bu nedenle amacı konvansiyonel sistemin sınırları içerisinde özünden fedakârlık yaparak rekabet etmek olmamalıdır çünkü bu şekilde günün sonunda kaybeden taraf olacaktır.

İslami finansın geleneksel finans sistem içerisinde rekabet etmesinin yarattığı sorunları birkaç başlık altında şu şekilde ele alınabilir:

Küresel finans sistemi ile uyumsuzluk: Günümüzde uygulanan finansal sistem kredi ve faiz üzerine kuruludur. Müşteri için risk düşük olabilir ancak dolaylı olarak halka, özellikle işçilere zarar vermektedir. İslami finans ürünlerinin bu sistemde geleneksel finansal ürünleriyle rekabet etmesi ve bu rekabetten başarıyla çıkması oldukça zordur. Bunun nedeni, iki sistemin entegrasyonunun neredeyse imkânsız olmasıdır çünkü İslami finans etik üzerine kurulu bir sistem iken konvansiyonel finans etiğe çok yer vermemektedir.

Düzenleme çerçevesi: Günümüzde uygulanan sistemin yasal çerçevesi faizli sisteme göre belirlenmiştir ve birçok ülkenin finansal sistemi bu kurallara göre ilerlemektedir. Bu durumda İslami finans dezavantajlı duruma düşmektedir çünkü konvansiyonel finansın ürün ve hizmet geliştirme kapasitesi mevcut ortamda İslami finansa göre daha çoktur. Ayrıca devlet tarafından İslami finansa uygun bu tür düzenlemelerin olmaması (tüm ülkeler için geçerli olmamakla birlikte) halk nezdinde güven kaybı olarak zuhur etmektedir.

İslami finans piyasa algısı ve standartların eksikliği: İnsanlar İslami finans ürün ve hizmetleri konusunda genel olarak bilgi eksikliğine sahiptir. Hem profesyonel finansçılar hem de tüketiciler için bu ürün ve hizmetlerin daha iyi tanıtılması ve bu alandaki standartların eksikliğini giderilmesi gerekmektedir. Ülkeden ülkeye değişen uygulamalar, tüketiciler için kafa karışıklığına yol açmaktadır; İslami finans ürün ve hizmetlerinden uzaklaşmasına sebebiyet vermektedir. Bu eksikliğin giderilmesi durumunda insanlar, İslami finans piyasasına daha güvenle yönelmeye başlayacaklardır; böylece uluslararası piyasadaki varlığı uzun ömürlü ve büyümesi sürdürebilir olacaktır.

Yukarıda bahsi geçen bu sorunlar, sistem içerisinde İslamileştirme yapılmamasına sebep vermektedir, bu yapıldığı sürece sürdürülebilir bir büyüme yakalanması oldukça zordur. Bunun yerine ne önerilebileceği sorgulanmalıdır. Aslında önerilerle zaman kaybetmek yerine İslami finansın ilkelerinin daha kolay uygulanabildiği bir alana yönelmek kısa vadede kayıp gibi gözükse de uzun vadede yararlı olması muhtemeldir. Bu alan “fintek” alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fintek alanı İslami finans ilkelerini rahatça uygulamayan açmakta ve bunu en son dijital yeniliklerle harmanlayarak sunmaktadır. Fintek mudarebeye nasıl bir katkıda bulunabilir sorusuna önce kısa bir yanıt verilip ardından sağladığı faydalar tek tek açıklanacaktır.

Fintek platformları mudarebenin kullanımı için; finansman, muhasebe ve nakit akışı bilgilerini bir yere toplayarak birleşmesini sağlamaktadır. Bunun sonucunda gerçek zamanlı izleme mümkün olmaktadır. Yani platform yöneticisi, işletmenin mali durumunu anında görebilir, böylece her şey açık ve şeffaf olarak sürdürebilmektedir. Ayrıca bu uygulama mudarebedeki riski en aza indirmektedir. Böyle bir durumda fintek toplanan verilerden yola çıkarak trendler, ürün performansları, risk yönetimi gibi konularda kapsamlı bir analizde bulunarak bilgi sağlayabilmektedir. Tüm bu zikredilen bilgiler, fintek tarafından sağlanabilen uygulamalar olup mudarebenin doğru işleyişi için de önem taşımaktadır.¹¹²

Finteklerin mudarebenin yaygın ve kolayca uygulanabilmesi için yapabileceği katkılar şu şekilde sıralanabilir:

- Dijital dönüşüm
- Risk yönetimi ve analitik

4.1. Dijital Dönüşüm

Mudarebe sözleşmesi bankalarda çok sınırlı bir şekilde uygulanmaktadır. Taşıdığı yüksek risk vb. durumlardan dolayı çok tercih edilmemektedir. Mudarebe, İslami finansın temel ilkelerini taşımaktadır ki bu sebeple bu sözleşmenin uygulanması İslami finansın kimliği için önemlidir. İlgili sözleşmeyi uygulamak için karşımıza “**fintek**” platformları çıkmaktadır. Fintek geleneksel bankacılığın yapamadığı finansal hizmetleri yaparak ortaya yeni finansal uygulamalar getirmektedir. Mudarebe gibi bankalarda uygulanması riskli olan enstrümanlar dijital platformlarda kullanarak hem maliyet olarak daha uyguna gelmektedir hem de İslami ilkeleri kullanarak ilgili sözleşmeyi daha geniş kitlelere sunarak erişilebilirlik ve kullanım kolaylığı sağlamaktadır. **Deloitte** (2020)’in “Fintech: Disrupting Traditional Financial Services”¹¹³ raporuna göre fintek, geleneksel finansal sistemin yapamadığı yaparak, sınırlarını aşarak, inovatif finansal hizmet ve ürünler üreterek geniş kitlelere sunmaktadır. Bunu geniş kitlelere sunarken dört şekilde yapmaktadır:

¹¹² *The Future of Banking: Fintech Innovations and Trends*. 2021. Available at: <https://11fs.com/future-of-banking>.

¹¹³ Deloitte. “Fintech: Disrupting Traditional Financial Services.” 2020. Available at: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Financial-Services/gx-fsi-fintech-disrupting-traditional-financial-services.pdf>.

Herkesi erişilebilir kılma. Fintek için fiziksel bir mekâna ihtiyaç bulunmamaktadır. Her şeyin dijital platformlar üzerinde olması coğrafi engelleri ortadan kaldırmaktadır ve insanlar fiziksel bir mekâna gitmek yerine bilgisayarlarıyla işlem yapabilmektedir.¹¹⁴ Bu mudarebenin hem yaygınlaşmasını hem de tüketiciler için de zaman tasarrufu sağlamaktadır.

Verimliliğin artması: Yapay zekâ, büyük veri gibi teknolojilerin sistem içerisinde kullanılmasıyla bilgiye erişim hem daha hızlı hem de doğruluk oranı daha yüksek olmaktadır. Böylece yatırımcı-girişimci eşleşmesi daha tutarlı olmaktadır.¹¹⁵ Bu mudarebe projelerinin başarılı olma oranını yükseltmektedir.

Maliyet etkinliği: Finteki geleneksel finanstan ayıran en büyük özelliklerden biri aracı maliyetlerini kaldırılmasıdır. Bu maliyetlerin düşmesi ile sonuçlanmaktadır. Bu KOBİ'ler veya başlangıç noktasında olan girişimciler için önemlidir çünkü daha ucuza finansman erişiminde bulunmaktadırlar. Akıllı sözleşmeler kullanarak yeni müşteri bulma konusunda zaman tasarrufunda bulunulmuş olur.

Güven: Burada blok zincirinin dağıtık defter sistemi sayesinde yapılan işlemlerin şeffaf olması, yapılan işlemlerin değişmez bir kayıt altında tutulması ve bu bilgilerin herkes tarafından görülebilmesi mudarebe sözleşmelerindeki temel ilkelerden biri olan taraflar arasındaki güveni pekiştirmektedir.¹¹⁶ Blok zincirinin merkezî bir yapıya sahip olmaması, tek bir otorite yapısını ve manipülasyon riskini ortadan kaldırır. Birçok kaynak tarafından blok zincirinin finansa getirdiği güven ve şeffaflık konusunda benzer açıklamalar yapılmıştır.¹¹⁷

¹¹⁴ World Economic Forum, "The Future of Global Fintech: Towards Resilient and Inclusive Growth." 2020. Available at: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-global-fintech-towards-resilient-and-inclusive-growth>.

¹¹⁵ McKinsey & Company, "Big Data: The Next Frontier for Innovation, Competition, and Productivity." 2019. Available at: https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Business%20Functions/McKinsey%20Digital/Our%20Insights/Big%20data%20The%20next%20frontier%20for%20innovation/MGI_big_data_full_report.pdf.

¹¹⁶ Şafak, E., Arslan, Ç., Gözütok, M., Köprülü, T. (2021). Dağıtık Defter Teknolojileri ve Uygulama Alanları Üzerine Bir İnceleme. *Avrupa Bilim Ve Teknoloji Dergisi* (29), 36-45. <https://doi.org/10.31590/ejosat.1011289>

¹¹⁷ Harvard Business Review, "How Blockchain Is Changing Finance." 2021. Available at: <https://hbr.org/2021/01/how-blockchain-can-simplify-partnerships>.

4.2. Risk Yönetim ve Analitiği

Fintek platformlar; yapay zekâ ve veri analitiği kullanarak mudarebe projelerindeki riski daha iyi ve tutarlı bir şekilde değerlendirebilir. Büyük veri analitiği internette bulunan benzer veya geçmiş performansları, ekonomik seyri, pazarın durumunu ve ekonomik göstergeleri kullanarak kapsamlı bir risk değerlendirmesi yapmaktadır. Singapur asıllı Smart Karma fintek şirketi büyük veri analitiği ve makine öğrenimini birleştirerek kullanmakta ve yatırım analizlerinde bulunmaktadır.¹¹⁸

Yapay zekâ kullanarak yatırımcı davranışları incelenebilir ve ona göre mudarebe projeleri sunulabilir. Amerika asıllı Wealth From fintek platformu yapay zekâ kullanarak yatırımcıları yönlendirmektedir.¹¹⁹ Benzeri uygulamalar mudarebe için oldukça faydalı olabilir ve mudarebenin daha fazla kullanılmasına yardımcı olacaktır.

Ekonomik açıdan bakılacak olursa bu tür teknolojik yeniliklerin kullanılması, girişimcilik faaliyetlerinin artmasına; yapılan risk değerlendirmelerinin olumlu sonucu ise projelerin olumlu sonuçlanmasına etki etmektedir. Böylece mudarebe daha fazla doğrudan ekonomik katkıda bulunabilecek ve aynı zamanda ülkelerin ekonomik kalkınmalarına ve sermayenin tabana yayılmasına yardımcı olacaktır. Buna Birleşik Arap Emirlikleri'nde bulunan Beehive fintek şirketi örnek verilebilir. Bu fintek şirketi, zikredilen teknolojileri entegre ederek KOBİ'lere yönelik mudarebe projelerini değerlendirmekte ve bunlara finansman sağlamaktadır.¹²⁰ KOBİ'lere finansman sağlayarak onların büyümesine ve istihdam yaratmasına yardımcı olmaktadır.

Fintek yoluyla risk analitiği yapmak, girişimci ve özellikle yatırımcıların ilgisini çekmektedir. Mudarebede en büyük sıkıntılardan biri riskin yüksek olmasıdır fakat bu tür yenilikleri kullanarak ilgili finansman yönteminde bulunan yüksek risk en aza indirilebilir. Böylece yatırımcılarda cesaretle yatırım yapabilirler. Diğer taraftan da bu sayede girişimciler daha fazla fon bulabileceklerdir. Bu da istihdamın artmasına ekonominin canlanmasına sebep olacaktır. Buna en iyi örneklerden biri de Ethis platformudur. Bu fintek platformu, bahsi geçen yenilikleri kullanarak ve mudarebe gibi

¹¹⁸ Financial Times. "Risk Analytics Enters Its Prime." 2020. Available at: <https://www.ft.com/content/4a1e5f16-81a2-11ea-bc55-5819e3f6eedf>.

¹¹⁹ Wealthform. "How AI Is Transforming Fintech." Forbes, 2020. Available at: <https://www.forbes.com/ai-transforming-fintech>.

¹²⁰ Islamic Fintech News. "Beehive: Revolutionizing P2P Finance." 2020. Available at: <https://www.islamicfinancenews.com>.

İslami enstrümanları uygulayarak girişimcilere finansman sağlamaktadır. Ethis'in kendi kaynağına göre yapılan bu uygulamalar ekonomiye önemli katkıda bulunmaktadır.

Fintek, mudarebe enstrümanının günümüz ekonomisinde kullanılmasında önemli ve çeşitli çözümler sunmakla birlikte olumlu ve olumsuz özellikler de içermektedir. Sunduğu çözümlerden biri kapsayıcı finasta gizlidir. Finansın dijitalleşmesi, neo bankalar, mobil bankacılık ve fintek platformları sayesinde finansa olan katılım ve ilgi artmaktadır. Önceden banka gibi kurumlar olmazsa olmazdı fakat günümüz finans dünyasında fintek, finansal hizmetlere her an ve her yerden erişim imkânı sunarak finansal kapsayıcılığı artırmaktadır. Bu, mudarebenin finans piyasasında globalleşmesine sebep olacaktır. Bu çözüm ne kadar ilgi çekici olsa da düzenleyici teknolojiler (regtech) konusunda düzenlemeler yapılması gereklidir. Çünkü ülkelerin farklı düzenlemelerine uyum sağlamakta zorluk yaşanması durumunda bu çözümün yaratması gereken etki azalmaktadır.

Blok zinciri uygulaması, yapılan işlemlerin şeffaf ve güvenilir olmasını sağlamaktadır. Mudarebe enstrümanında güven esastır ve bu sağlanamazsa uygulanabilirliği zorlaşmaktadır. Mudarebe, uzun vadeli projeler için kullanıldığında daha iyi sonuçlar vermektedir. Fintek platformları ise yüksek risk alabilen müşteriler için ve bankalara nazaran uzun vadeli projeleri finanse etme konularında daha uygun bir platformdur. Ancak İslami fintek hakkında yeterli bilgi ve farkındalık olmazsa bu ürünlerin kullanılması ve tüketiciler tarafından benimsenmesi zorlaşacaktır. Bu nedenle İslami finans ve İslami fintek hakkında seminerler düzenlenmesi ve farkındalık yaratılması gerekmektedir.

Sonuç olarak fintek yenilikleri, mudarebe enstrümanının günümüz ekonomisinde kullanılmasını sağlayarak finansal katılımı artırmakta; güvenilir ve uzun vadeli finansman sağlamaktadır. Ancak regülasyon ve insanları eğitme, bilgilendirme eksiklikleri gibi sıkıntıların giderilmesi önemlidir.

4.3. Mudarebenin Finteklerde En Etkin Şekilde Kullanımına Yönelik Bir Öneri

İslami finansın temel gayelerinden biri adalettir. Finasta adalet ise riskin paylaşımı ile yani her iki tarafın risk üstlenmesi ve kazanılan kârın adil paylaşılmasıyla mümkündür. İslami finasta bu uygulama mudarebe ve muşaraka yoluyla yapılmaktadır. Bu iki

model Hz. Peygamber döneminden beri uygulanmakta olup günümüze kadar gelmiştir ve hâlâ kısıtlı bir şekilde olsa da uygulanmaya çalışılmaktadır.

Günümüz finans sistemi krediye başka bir deyişle borca dayalı bir sistemdir. Fakat İslami finans borç (karz) vermeyi tavsiye ederken bunu ticarete dökmeye, paranın kiralanması mantığına dayandırarak kazanım elde edilmesine karşıdır. İslam’da borç geri ödenirken misliyle geri ödenmesi emredilmiştir. Böylece yardımlaşarak faiz yükü oluşturmaktan darda kalana yardımcı olunmaktadır. Kâr güden finansal işlemler için borç verme değil mudarebe, murabaha gibi enstrümanlar kullanılmalıdır.

Yaşadığımız dönem krediye dayalı finansın esas kabul edildiği bir dönemdir. Bunun nedeni olarak mudarebe gibi enstrümanların yüksek risk ve maliyet içermesi gibi olumsuzluklar sıralanabilir. Krediye dayalı finasta ise riskin az olması kreditor açısından cazip olmaktadır. Bu durum, İslami finans enstrümanlarının bankalar tarafından az kullanılmasına sebep olabilmektedir. Bankalar murabaha gibi finansman enstrümanlarını daha fazla tercih etmektedir.

Bu bölümde mudarebe enstrümanının fintek yoluyla etkin bir şekilde kullanımına yönelik bir model önerisinde bulunulacaktır. Bu model dört bileşenden oluşmaktadır.

Model faizsiz finans ilkelerini, risk dağılımını girişimciyi derin bir özgeçmiş araştırmaya tabi tutarak ardından ortaya çıkan sonuca göre girişimciler kategorize edilmektedir. Bir girişimcinin puanı ne kadar yüksek ise sunduğu projenin kabul olma ihtimali de o kadar yüksektir. Eğer puanı düşük ise ilk önce karzı hasen gibi uygulamalarla kademeli olarak projesine fırsat verilir ve başarı durumuna göre puanı yükselir. Eğer başarılı durumu devam ederse mudarebe programına dahil edilir ve projesini halka arz etme hakkı kazanır. Böylece projelerin batma riskini en aza indirilmiş olacaktır.

Bu modelin önerdiği bir başka yenilik erken çıkış imkanıdır. Bir yatırımcının bu hakkını kullanabilmesi için seçtiği yatırım programının 6 aydan fazla olması gerekir ve yatırdığı sermaye en az 6 ay havuzda kalması gerekmektedir.

Bu model yalnızca basit bir yatırım mekanizması değildir, aynı zamanda yatırımcılar arasında iletişim kurmayı ve proje sahibi ile yatırımcılar arasındaki bağı çevrimiçi platformlar üzerinden sürdürmeyi hedefler. Proje başlamadan önce,

girişimcinin yatırımcılara bu platformlarda yaptığı sunumlar sayesinde taraflar arasında güven artar ve karşılıklı bir bağ oluşur.

Aynı zamanda bu model şeffaflık mekanizmalarını içeren bir yatırım sistemi önererek, modern finansal teknolojilerle katılım finans uyumlu bir fon yönetimi sağlar. Ayrıca, önerilen model Ethis, Blossom Finance ve Mudaraba Finans Şirketi ile detaylı olarak karşılaştırılmıştır¹²¹

4.3.1. Önerilen Mudarabe Modeli

Önerilen mudaraba modeli, klasik mudaraba sisteminin temel prensiplerine bağlı kalırken, **blok zinciri ve yapay zekâ** destekli yatırım yönetimi ile şeffaflığı ve yatırımcı güvenliğini artırmayı hedeflemektedir. Modelin temel bileşenleri aşağıda detaylandırılmıştır:

1. **Faizsiz Yatırım:** Fonlar faiz (riba) içermeyen yatırım araçlarına yönlendirilir.
2. **Şeffaflık ve Blok Zinciri:** Yatırımcılar, fonlarının nereye yatırıldığını blok zinciri tabanlı bir sistem aracılığıyla takip edebilirler. Sektördeki mudarebe uygulamaları blok zinciri kullanmamaktadır ya da başlangıçta kullanıp sonradan geleneksel yapıya dönmektedir. Bu yapı, finansal şeffaflığı artırarak suistimallerin önüne geçmeyi hedeflemektedir¹²².
3. **Risk Yönetimi:** Bu modelde mudarebe sözleşmesinde olduğu gibi zararlar hem yatırımcı hem de girişimci tarafından belirli oranlarda paylaşılmaktadır. Mudarebe ile birlikte meydana gelen riski en asgari şekilde minimize etmek için önerimiz, yapay zekâ araçlarının insan kaynağı ile birlikte hibrit bir şekilde kullanılarak olası zararın en aza indirilmesidir.
4. **Tekaful (İslami Sigorta) Entegrasyonu:** Yatırımcılar, ani zarar risklerine karşı korunabilmek için İslami sigorta sistemi olan teakafüle dahil edilirler. Bu sayede, ani piyasa dalgalanmalarına karşı yatırımcıların zararları minimize edilir.¹²³

¹²¹ Iqbal & Mirakhor, 2013.

¹²² IFSB, 2022.

¹²³ Zaher & Hassan, 2001

5. **Etik ve İslami Finans Uyumlu Denetim:** Model, bağımsız bir İslami finans uyum kurulu tarafından sürekli olarak denetlenmektedir. Yatırımların tamamen helal sektörlerde olması sağlanmaktadır (AAOIFI, 2021).

6. **Erken çıkış alternatifi:** Yatırımcı belirlenen süreç (6, 9,veya 12) dolmadan fonunu çekmek isterse payını başka bir yatırımcıya devredebilir.

Bu durum 6 aydan fazla bir süreyi seçenler için geçerlidir. En az 6 ay yatırımcılar paralarını çekemezler.

4.3.2. Karşılaştırmalı Analiz

Aşağıdaki tablo, yeni önerilen Dijital Mudaraba Modeli ile mevcut mudaraba finansman sistemlerini detaylı şekilde karşılaştırmaktadır. Bu analiz, yatırımcı koruma mekanizmaları, likidite süreçleri, risk paylaşımı, şeffaflık, kâr paylaşımı ve İslami finansuyumluluk seviyelerini değerlendirmektedir.

Tablo 2:
Karşılaştırmalı Analiz

Özellik	Dijital Mudaraba Modeli	Mudaraba Finans Şirketi	Ethis Mudharabah Finansmanı	Blossom Finance
Yatırım Minimumu	100 USD (Düşük giriş bariyeri)	Belirtilmemiş	Projeye göre değişir	~150 USD
Sektör Çeşitliliği	E-Ticaret, Tarım, Helal Turizm, Yeşil Enerji, Teknoloji	KOBİ'lere odaklanır	Etik gayrimenkul projeleri	Mikro ve küçük işletmeler
Teknoloji Kullanımı	Blockchain, AI, Akıllı Kontratlar, Dijital Cüzdanlar	Teknoloji kullanımına dair bilgi yok	Temel dijital araçlar kullanılıyor	Blockchain başlangıçta kullanıldı ancak terk edildi
Kâr Paylaşımı Oranı	%60 yatırımcı - %40 girişimci/platform	Oran projeye göre belirlenir	%17,65 yatırımcı - %82,35 Ethis	%10-15 tahmini yıllık getiri (garanti edilmez)
Yatırım Süresi	6-24 ay esnek seçenekler ve erken çıkış imkânı	Belirtilmemiş	Proje bazlı değişken	3, 6, 9 veya 12 ay
Erken Çıkış İmkânı	Evet, ikincil piyasa üzerinden yatırım satışı	Hayır	Hayır	Hayır

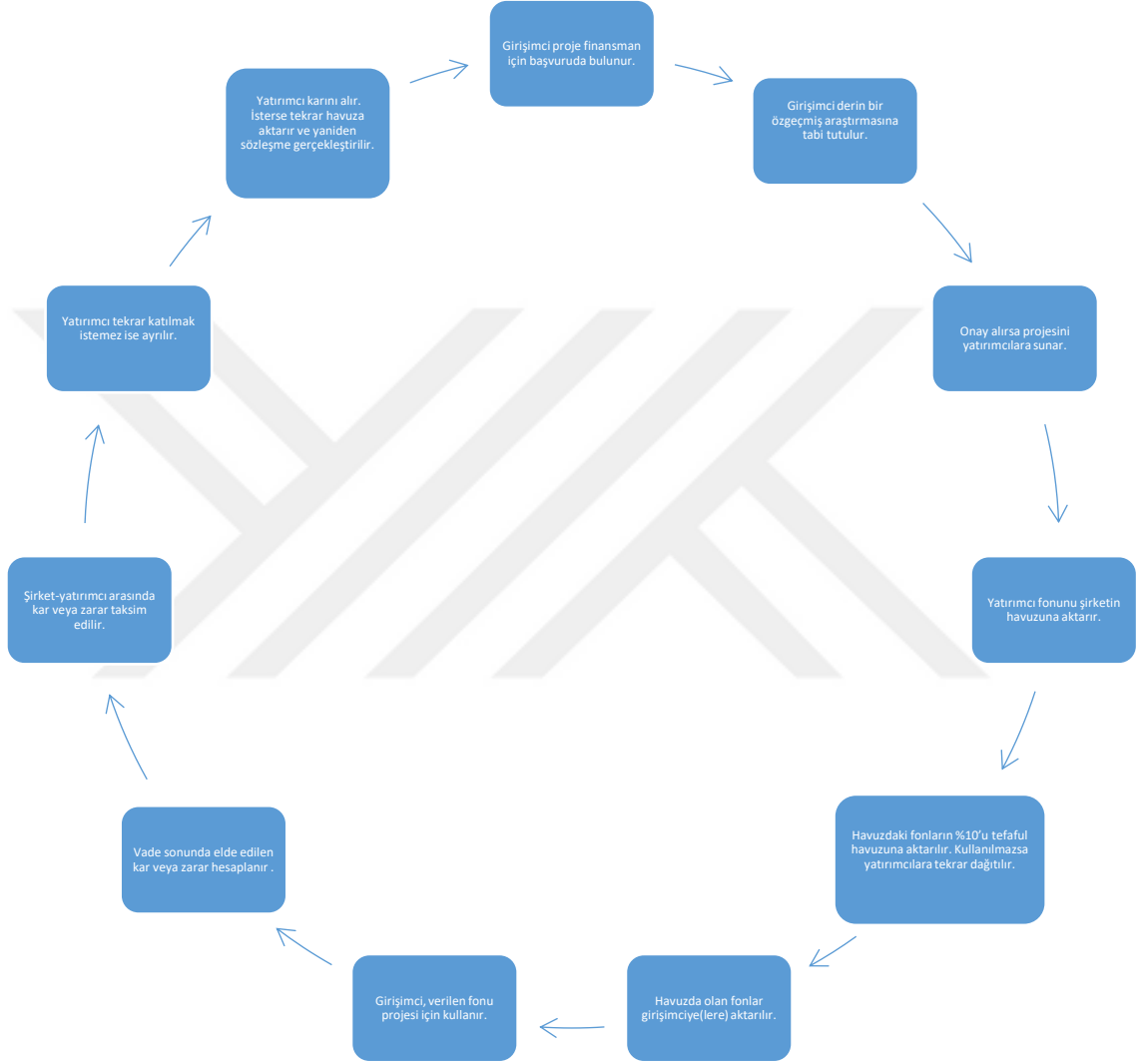
Tablo 2 Devamı:
Karşılaştırmalı Analiz

Özellik	Dijital Mudaraba Modeli	Mudaraba Finans Şirketi	Ethis Mudharabah Finansmanı	Blossom Finance
Şeriat Uyum Denetimi	Bağımsız Denetim Kurulu ve Otomatik Şeriat Kontrolü	Uzmanları tarafından denetlenir	Uzmanları tarafından onaylanmıştır	Kurulu tarafından denetlenir
Risk Yönetimi	AI Tabanlı Risk Skorlama, Portföy Çeşitliliği	Özel Amaçlı Varlıklar (SPE) ile yönetilir	-	Portföy çeşitlendirme ve küçük ölçekli yatırımlar
Sosyal Etki	Yeşil enerji, sürdürülebilir projeler ve finansal kapsayıcılık	Yalnızca KOBİ'lere finansman sağlar	Gayrimenkul projelerine odaklanır	Mikro işletmeleri finanse ederek yoksulluğu azaltır
Yatırımcı Kontrolü	Doğrudan proje seçimi ve yatırım takip imkânı	Yatırımcı sadece sermaye sağlar	Sermaye sağlar, proje yönetimine müdahil olmaz	Yatırımcı sermaye sağlar ancak kontrol sınırlıdır

4.3.3. Para Akışı Süreci

1. Yatırımcıların Katılımı: Yatırımcılar, faizsiz bir yatırım sürecine katılmak için Mudarebe fonuna sermaye koyar.
2. Fonların Havuzda Toplanması: Yatırımcı fonları, blok zinciri tabanlı şeffaf bir platformda toplanır.
3. Tekaful ile Risk Yönetimi: Beklenmedik zararları önlemek amacıyla, yatırımcılar ve girişimciler tekaful sistemine dahil edilir.
4. Girişimcilerin Seçilmesi: Fonlar, uyumlu projelere ve girişimcilere tahsis edilir.
5. Kâr Elde Edilmesi: Girişimciler fonları kullanarak kazanç elde etmeye çalışır.
6. Kârın Yatırımcılara Dağıtılması: Elde edilen kâr, önceden belirlenen kâr paylaşımı oranlarına göre yatırımcılara dağıtılır.
7. Yatırımcıların Geri Dönüşü: Yatırımcılar belirlenen süre sonunda fonlarını çekebilir veya yeniden yatırım yapabilir.

Şekil:
Model işleme şeması

SONUÇ

Bu araştırma, mudarebe uygulamalarının dünyadaki güncel durumunu, potansiyelini ve pratiğini incelemektedir. Mudarebe sözleşmesinin İslami finansın en önemli enstrümanlarından biri olarak nitelendirilmesi yanlış olmaz. Fakat aynı zamanda günümüz finans dünyasında uygulanması da oldukça riskli görülmektedir. Mudarebe, doğası gereği riskli bir finansman yöntemidir ancak ekonomik anlamda getirdiği fayda barındırdığı risk kadar büyüktür. Doğru bir çerçevede kullanılması durumunda mudarebe pratikte potansiyelini daha iyi bir şekilde gösterebilecektir. Finans dünyasında mudarebe modelinin yaygın ve etkili bir şekilde uygulanmasında bazı zorluklar bulunmaktadır.

Katılım bankaları bazında mudarebenin fon kullandırmada birtakım zorluklarla karşı karşıya gelmektedir. Dünyadaki İslami bankalara bakıldığında da aynı problem görülmektedir. Fon toplarken mudarebe usulü yaygın bir şekilde uygulanmaktadır fakat mudarebe usulüyle toplanan bu fonları kullanırken daha çok murabaha (maliyet artı kâr) yöntemi ile kullandırılmaktadır. Bu durum kasten yapılmamaktadır fakat banka dediğimiz kurum mudarebe sözleşmesinden ziyade murabaha sözleşmesine daha uygundur. Bunun nedeni ise murabahanın günümüzde konvansiyonel bankalarda kullandırılan kredi uygulamasına benzemesidir. Buradaki problem, katılım bankacılığından ziyade içinde bulunduğumuz sistemdir. Bankanın tabii olduğu sistem riski minimize etmeye dayalıdır ve banka sistemi ancak böyle çalışabilir. Mudarebe sözleşmesi ise az önce söylediğimiz özelliklerin tersini içermektedir ve bu bankanın doğal akışını bozmaktadır. Bu nedenle katılım bankacılığında ne kadar mudarebe yoluyla fon toplanırsa toplansın, ancak murabaha ile fon kullandırılması yoluyla geleneksel bankacılıkla rekabet ederek kâr elde edilebilmektedir.

Mudarebenin katılım bankalarında uygulanabilmesi için daha fazla çözüm odaklı yaklaşıma ihtiyaç vardır. Örneğin, banka ile müşteri arasındaki asimetrik bilginin azaltılması gerekir. Bu sorun mudarebenin etkin kullanılmasını engelleyen en büyük sorunlardan biridir. Bu durumda “mudarebe banka mantalitesine nasıl uyarlanabilir” düşüncesi yerine, sorun ne ise o soruna odaklanarak ilerlenmesi gerekmektedir. Banka

sistemi, kurumsal olarak faizli bir sistemin ürünüdür. Fakat İslami finansın kendine ait başka bir sistemi bulunmaktadır ve kendisi ayrı bir sistemdir. Mantaliteri, hayatın akışına dair bakış açıları büyük ölçüde farklılaşmaktadır. Hz. Peygamber dönemine bakıldığında sistemsel olarak İslamileştirme gibi bir durum yoktur. İslam'ın kendi sistemi, kuralları, ilkeleri vardır. O sisteme ve ilkelere uyan uygulamalara dokunulmamış ancak İslam'ın sistemine karşı olan uygulamalar veya davranışlar İslami ilkelere taviz verilerek uyarlanmak yerine İslam'a uygun şekilde ıslah edilmiş ya da reddedilmiştir. Şimdiki katılım bankalarının uygulamalarına bakıldığında her ne kadar İslami ilkelere göre hareket etmeye çalışmaktalarsa da zaman geçtikçe geleneksel bankalara benzemektedirler. Çünkü geleneksel sistemin içinde katılım bankacılığı yapmaya çalışılmaktadırlar. Eğer içinde bulunulan sistemden çıkılıp kendine özgün yeni bir sistem kurulmazsa zaman içinde dâhil olunan sisteme benzemek kaçınılmazdır.

Özellikle günümüz finans sisteminin, kendi oluşturduğu problemleri çözmekte aciz kaldığı bu zamanlarda, İslami finansın çözüm odaklı yaklaşımı kullanılarak ve ilkelere bağlı kalarak bu problemlere çözüm üretilebilir.

Bu tez alternatif olarak İslami finteklerin yaygınlaştırılmasını önermektedir. Günümüzün finans sektöründe artık dijitalleşme yoluna gidilmektedir. Teknolojik yeniliklerin İslami finansa entegre edilmesi gelecek için büyük önem taşımaktadır. 2008 krizi sonrası hızlı bir şekilde gelişen fintek sektörü, İslami finansla uyumludur ve İslami finans ilkelerinin uygulanması için daha geniş bir alan tanımaktadır.

Blok zincir, yapay zekâ, makine öğrenimi gibi araçlar mudarebe sözleşmesinin uygulanabilirliğini arttırmaktadır. Mudarebe finansmanındaki yüksek risk, asimetrik bilgi eksikliği gibi sorunlar bu araçlar sayesinde en aza indirilebilir hatta bu yöntem, sorunu tamamen ortadan kaldırma potansiyeli de taşımaktadır.

Mudarebe sözleşmesinin, eksiksiz bir şekilde uygulanması durumunda özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine çok önemli katkılarda bulunacağı şüphesizdir. Ancak mudarebenin uygulanabilmesi için katılım bankalarıyla İslami fintek firmalarının koordineli bir şekilde, biri diğerini devre dışı bırakmadan, iş birliği içerisinde çalışmaları ve düzenleyici çerçeveler ile bu iş birliklerini desteklemeleri mudarebenin tam anlamıyla potansiyelini gösterebilmesine ve bunun sonucunda İslami finansın gelişimine imkân tanıyacaktır.

Bu tezin önerisi, İslami bankacılığın mudarebe gibi enstrümanları kullanmakta yapısı itibariyle yetersiz kaldığı ancak fintek ile koordineli çalışması durumunda bunların yaygın bir enstrümana dönüşebileceğidir. Çünkü fintekle bankacılığın yapısı farklıdır. Fintek, mudarebe gibi finansal ürünleri daha iyi bir uygulayabilir çünkü daha fazla risk almaya müsait bir kurumdur ve aynı zamanda bankalara göre yeniliğe daha açıktır.

Bu tezin önerdiği mudarebe modeli sektördeki mudarebe uygulamalardan yola çıkarak daha teknoloji odaklı ve şimdiye kadar uygulanmayan erken çıkış imkanı ve payını ikinci piyasada devretme yenilikleri ekleyerek aynı zamanda risk yönetimi konusunda hibrit olarak insan kaynağı ile AI kullanarak ve en önemlisi girişimcileri derin bir özgeçmiş araştırmasına tabi tutarak sonra da bu girişimcileri kategorize edilerek böylece projelerin riski konusunda daha isabetli kararlar verilmesini sağlayacaktır. **Erken Çıkış Mekanizması**, yatırımcılara likidite imkânı sunarken, sistemin sürdürülebilirliğini de korur. Bu modelin bir başka önerisi yatırımcı ile yöneticilerin iletişimde olmaları ve proje seçiminde onları dahil etmeleri şeffaflık konusunda önemli bir kriter olduğu düşünülmektedir. Bu modeldeki en kritik nokta erken çıkışların çoğalmamasını önlemek ve ona göre bir düzen kurmaktır. Son olarak ise yatırımcılar arasında iletişim ağının açık olması bu modelin getirmeye çalışacağı en önemli gelişmelerden biridir.

Son olarak ise biz İslami finansçılar olarak günümüz ürünleri İslam uyarlamak yerine özümüze dönüp 1000 yıla aşkın mirasımızı baz alarak günümüze uygun ürünleri geliştirmek ve bunu sisteme sokarak insanlığa hizmet ederek farklılığımızı göstermek bizi farklı kılacaktır. Aksini yapmay devam edersek çoğu insanın dediği gibi “faiz yerine kar diyorsunuz da fark nerede farkı nerede!” diye duymaya devam edeceğiz.

KAYNAKLAR

- AAOIFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions). Shari'ah Standards. Manama: AAOIFI, 2012.
- Ahmed, Habib. "Crowdfunding: Ethical Issues in the Islamic Finance Framework". Journal of Islamic Accounting and Business Research 2 (2011).
- Alaabed, F. ve Abbas Mirakhor. "Accelerating Risk Sharing Finance via FinTech: NextGen Islamic Finance". In The 1st International Colloquium on Islamic Banking and Finance, 1-10 (2017).
- Alan. Fintek ve İslami Finans. İstanbul: Albaraka Yayınları, 2018.
- Albaraka. 2018 Yılı Faaliyet Raporu. İstanbul: Albaraka Yayınları, 2018.
- Bakan, İsmail ve Z. H. Şekkeli. "Blok Zincir Teknolojisi ve Tedarik Zinciri Yönetimindeki Uygulamaları". Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi 11 (2019): 2847-2877.
- Bank Negara Malaysia. Shariah Advisory Council. 2017.
- Bayram, K. ve Z.S. Karaçam. "Kitlesele Fonlamanın Tarihsel Gelişimi ve İslami Finansta Başarılı Kitlesele Fonlama Platformları: ETHIS Örneği". Karatay İslam İktisadi ve Finans Dergisi 1 (2022).
- Bilmen, Ömer Nasuhi. Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu. İstanbul, 1986.
- Bulut, Ahmet ve Mehmet Er. Ekonomik Teoriler ve Uygulamaları. Ankara: Page, 2012.
- Buterin, Vitalik. Ethereum Whitepaper. 2014. <https://ethereum.org/en/whitepaper/> (erişim 25.10.2024).
- Büyükdeniz, Mehmet. Katılım Bankacılığı ve Finansal Sistem. İstanbul, 2000.
- Canbaz, M. F. ve A. Erden. "Katılım Bankalarında Mudarebe Finansmanını Engelleyen Faktörler". Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi 5 (2020): 646-658.
- Canbaz, Muhammet Fatih ve M. Kemalettin Çonkar. "Girişimcilere Faizle Borçlanmaya Alternatif İslami Bir Yöntem: Kitle Fonlaması". Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (2018).
- Canbaz, Muhammet Fatih. "Kitle Fonlaması İslami Finansın Geleceği Mi?". Abant Sosyal Bilimler Dergisi 23 (2023): 334-351.

- Cebeci, İbrahim. Katılım Bankacılığı ve İslam Ekonomisi. İstanbul, 2019.
- Cevherli, Feyza. “İslami Fintek Uygulamalarında Risk Yönetimi.” Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi. 2023.
- Choudhury. “İslamic Venture Capital-A Critical Examination”. Mudarebe an Ancient Mode of Finance, 36.
- Christidis, Konstantinos ve Michael Devetsikiotis. “Blockchains and Smart Contracts for the Internet of Things”. IEEE Access 4 (2016): 2292-2303. <https://ieeexplore.ieee.org/document/7467408>.
- Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi. 2022 Yılı Finansal Durum ve Beklentiler Raporu. Ankara: Cumhurbaşkanlığı Yayınları, 2022.
- Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi. Türkiye Finansal Durum Raporu. Ankara: Cumhurbaşkanlığı Yayınları, 2022.
- Çağlar, Muhammet Tunahan. “Yeni Nesil Alternatif Finansman Yöntemi Olarak Kitlesel Fonlama: Dünya ve Türkiye Uygulaması”. Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi 3 (2019): 18-34.
- Çakar, Recep. “Fintek Kavramı ve İslami Finans Kurumlarında Kullanılan Güncel Fintek Uygulamaları”. Kocatepe İslami İlimler Dergisi 6 (2023): 18-37. <https://doi.org/10.52637/kiid.1323142>.
- Çelik, İmran. Meşru’ Bir Yatırım Aracı Olarak Mudarebe ve Günümüzde Kullanımı. İstanbul: XYZ Yayınevi, 2019.
- Çelik, Ramazan ve Ferit Çağıl. “Kitlesel Fonlama Bağlamında Üçüncü Sinema Kuramına Bakış”. Karadeniz İletişim Araştırmaları Dergisi (2020).
- Çizakça, Murat. Islamic Capitalism and Finance: Origins, Evolution and the Future Cheltenham. UK: Edward Elgar Publishing, 2011.
- Çonkar, M. Kemalettin. “Bir İslami Finansman Aracı Olarak Girişim (Risk) Sermayesi Finansman Yöntemi: İşleyişi, Finans Sistemimize Katkıları”. International Journal of Islamic Economics and Finance Studies 3 (2017).
- Deloitte. Fintech: Disrupting Traditional Financial Services. 2020. <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Financial-Services/gx-fsi-fintech-disrupting-traditional-financial-services.pdf> (erişim 12.06.2024).
- Demirdöğen, Yavuz. “Avrupa’daki İslami Fintek Ekosisteminin Analizi”. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 25 (2020): 469-481.

- Demirdöğen, Yavuz. “New Resources for Islamic Finance: Islamic Fintech”. Hitit İlahiyat Dergisi 20 (2021): 29-56.
- Dinç, Y. ve Reza Jahangir. “İslami ve Geleneksel Sigorta Arasındaki Perspektif Farklılıkları: Risk Paylaşımı ve Risk Transferi Kavramına Dayalı Tartışmalı Bir Analiz”. Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi 14 (2024).
- Dinç, Y., R. Nagayev, ve S.M.R. Jahangir. “Yeni Çağ Bankacılığı Arenasında Avrupa’nın İlk Tam Teşekküllü İslami Dijital Bankasının Analizi”. İslam Ekonomisi Dergisi 1 (2021).
- Ebu’l-Leys es-Semerkandî. Hizânetü’l-Fıkh. Yay. Muhammed Abdusselam Şahin. 2005.
- Eğri, Taha ve Muhlis Selman Sağlam. “Mudarebe Finansmanının Katılım Bankalarında Uygulanmasının Ahlaki Risk Yönünden Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği”. Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi 2020.
- El-Cündî. Muhtasarı Halîl. Tkh. Atmuni, 2015.
- El-Gamal, Mahmoud A. Islamic Finance: Law, Economics, and Practice. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Emlak Katılım. 2023 Yılı Faaliyet Raporu. İstanbul: Emlak Katılım Yayınları, 2023.
- Erdena, Bahattin ve Bora Topal. Türkiye’de ve Dünyada İslami Fintek Sektörünün Gelişimi. İstanbul: ABC Yayınları, 2021.
- Ethis. Islamic Crowdfunding Report. 2019.
- Exploding Topics. 57 + Incredible Fintech Stats (2024-2026). <https://explodingtopics.com/blog/fintech-stats> (erişim 12.06.2024).
- FasterCapital. 2024 Yılı Fintech ve Yatırım Trendleri Raporu. Dubai: Faster Capital Yayınları, 2024.
- Fettahoğlu, S. ve S. Khusayan. “Yeni Finansman Olanağı: Kitle Fonlama”. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 10 (2017).
- Gedikli, A. ve S. Erdoğan. İslami Finans: Teorik ve Pratik Yaklaşımlar. 2018.
- Haenlein, Kaplan. Artificial Intelligence (AI) and Management Analytics. Berlin, 2019.
- Hammad, Abdurrahman. Financing Through Musharaka: Principles and Application. 1996.
- Harvard Business Review. How Blockchain Is Changing Finance. 2021. <https://hbr.org/2021/01/how-blockchain-can-simplify-partnerships> (erişim 12.06.2024).

IFN FinTech. 2024 Yılı FinTech Trend Raporu. 2024.

Iqbal, Zamir ve Abbas Mirakhor. An Introduction to Islamic Finance: Theory and Practice. 2011.

Islamic Fintech News. Beehive: Revolutionizing P2P Finance. 2020. <https://www.islamicfinancenews.com> (erişim 12.06.2024).

İbn Manzur. 1290, ss: 543-544

İbni Mace. Sünen İbni Mace: Kitabü't-Ticaret, Cilt 1. İstanbul: XYZ Yayınevi.

İpekten, O.B. "Risk Sermayesi Finansman Modeli". Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 7 (2010).

Kalkan. Mudarebe ve Kar. 2021.

Kallek, Cengiz. İslam İktisat Tarihi. Ankara: 2008.

Karadeniz, Merve ve Yasin Karadeniz. "Türkiye'de Dijital Bankacılık ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin İncelenmesine Yönelik Teorik Bir Araştırma". Parion Akademik Bakış Dergisi (PABD) (2023): 2.

Khan, Feisal. "How 'Islamic' is Islamic Banking?" Journal of Economic Behavior & Organization 76 (2010).

Kılıç, G. ve Y. Türkan. "İslami Fintech'in Ortaya Çıkışı ve Uygulamaları". Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finans Çalışmaları Dergisi 9 (2023).

Köse, Murtaza. "İslam Hukuku Ve Modern Hukuka Göre Tüzel Kişilik". Ekev Akademi Dergisi (1998).

McKinsey & Company. Big Data: The Next Frontier for Innovation, Competition, and Productivity. 2019.

Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zaman Aşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik." 1 Kasım 2012 tarihli ve 28454 sayılı Resmî Gazete. Md. 7.

Mokhtar, M. İslami Bankacılığın Gelişimi. 2007.

Nakamoto, Satoshi. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. 2008.

Nevevî. Minhâcu't-Tabîbîn ve Umdetu'l-Muftîn. Yay. Şaban, 2005.

Obaidullah, Mohammed. Introduction to Islamic Microfinance. Jeddah: Islamic Research and Training Institute, 2015.

Onay, Ahmet. "Büyük Veri Çağında İç Denetimin Dönüşümü". Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi 22 (2020): 127-163.

- Sağlam, M.S. ve T. Eğri. “Mudarebe Finansmanının Katılım Bankalarında Uygulanmasının Ahlaki Risk Yönünden Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği”. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies* 6 (2020): 197-226.
- Schueffel, Patrick. *Finansal Teknoloji Kılavuzu*. İstanbul: 2016.
- Šeho, Mirzet, Obiyathulla Ismath Bacha ve Edib Smolo. “The Effects of Interest Rate on Islamic Bank Financing Instruments: Cross-Country Evidence from Dual-Banking Systems”. *Journal of Islamic Banking and Finance* 15 (2020): 120-135.
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK). 2019 Yılı Faaliyet Raporu. Ankara: SPK Yayınları, 2019.
- Söyler, İlhami. *Tüm Yönleriyle Tekafül*. İstanbul: 2023.
- Şafak, E., Ç. Arslan, M. Gözütok ve T. Köprülü. “Dağıtık Defter Teknolojileri ve Uygulama Alanları Üzerine Bir İnceleme”. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi* 29 (2021): 36-45. <https://doi.org/10.31590/ejosat.1011289>.
- Şimşek, Samar, *İslami Finans ve Finansal Teknolojiler*. İstanbul: NEÜ Yayınlar, 2020.
- The Crowdfunding Formula. 15 Must Funded Kickstarter Projects: Lessons to Learn. <https://blog.thecrowdfundingformula.com/most-funded-kickstarter> (erişim 12.06.2024).
- The Economist. Student Loans: Expert Advice on Borrowing and Repayment. 2020. <https://wealthkeel.com/blog/the-economist-student-loans-expert-advice-on-borrowing-and-repayment> (erişim 12.06.2024).
- The Future of Banking. Fintech Innovations and Trends. 2021. <https://11fs.com/future-of-banking> (erişim 12.06.2024).
- TheCityUK. *İslami Finans Sektör Raporu*. 2020.
- TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği). 2020 Yılı Faaliyet Raporu. İstanbul: TKBB Yayınları, 2020.
- Tolefat, Abdulrahman ve Mehmet Asutay. *Islamic Finance: Principles and Practice*. London: XYZ Yayınevi, 2013.
- Uluçenk, E. ve H. Kocaman. “Yapay Zekâ Teknolojisinin İslami Finans Uygulamalarındaki Yeri Üzerine Bir İnceleme”. *Karadeniz Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 4 (2023): 1-15.
- Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi (IIFA). *İslami Finansal Prensipler ve Uygulamaları*. Cidde: IIFA Yayınları, 2001.

Ünkaracalar, T. “Küreselleşme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş Ülkeler Üzerine Bir Uygulama”. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 24 (2022): 762-784.

Verstraete, Mark. “The Stakes of Smart Contracts”. Loyola University Chicago Law Journal 50 (2019): 743-776.

Wealthform. “How AI Is Transforming Fintech”. Forbes. 2020. <https://www.forbes.com/ai-transforming-fintech> (erişim 12.06.2024).

World Economic Forum. The Future of Global Fintech: Towards Resilient and Inclusive Growth. 2020.

Yıldız, Ayşe. Finans Alanında Yapay Zekâ Teknolojisinin Kullanımı. Sistematik Literatür İncelemesi. İstanbul: 2020.

Ziraat Katılım. 2023 Yılı Faaliyet Raporu. Ankara: Ziraat Katılım Yayınları, 2023.

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Sidy Amadou	DIALLO
Doğum Yeri ve Yılı		
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce	Arapça
ve Düzeyi	İyi	İyi
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise	2012 2016	Uluslararası Mevlana Anadolu İmam-Hatip Lisesi
Lisans	2016 2020	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Uluslararası İslam ve Din Bilimleri
Yüksek Lisans	2020 2024	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı
Doktora		
Çalıştığı Kurum/lar	Başlama - Ayrılma Yılı	Çalışılan Kurumun Adı
1.		
2.		
2.		
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar		
Katıldığı Proje ve Toplantılar		
Yayınlar:		
Diğer:		
İletişim (e-posta):		
	Tarih: İmza: Adı Soyadı:	19 / 12 / 2024 Sidy Amadou DIALLO

